Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гараха | № 122 (17245) | 1986 оной майн 27, вторник | Сэн 3 мун.

...ПОРТЫН ...НАЙ ХАҺА

...ллгы һайхан хаһа газаамнай тулажа ерээд, түрүү... нарай, үнжэгэн һайхан хангалтай ногоогоор, наб... бидэ бүгэдэниие баясуулна. Тиихэдэнь хото... сэлеэн тосхонуудай талмайнууд, стадионууд ... бүмбэгэ эзэн боложо, бултанһаа дээгүүр, хо... бултанһаа хурдаар гүйхэ, тамарха, бултанһаа ...ивна элдэб снарядуудые шэдэхэ, түлхихэ, бултан... дүнгүүдые түйлаха эрмэлзэлээр далижаһан зон һо... Энэ хаһын тулажа ерээд байхадань, гэдэргээ ...гаал абаха, урагшаа хаража, зорижол нэмэхэ саг ... алдуу гарахагүй.

...уряад ороной спортсменүүдэй илалта, түйлапта... мэдээжэ ааб даа. Дүрэ буляалдалгын барилдаан, ...га, хүнгэн атлетикэ, бокс гэхэ мэтын спортын зүйл... ...уряад спортсменүүд илангаяа ехэ амжалтануудые ... бэшэ. Олимпиин наадануудта хабаадалсаһан бок... Баранников, Б. Зориктуев, мэргэн буудагша П. Ни... ...опын чемпионууд В. Алексеев, Б. Будаев, оронэй ... В. Стрельников, Т. Позднякова, Б. Яковлев, Н. ... болон бусадые нэрлэхэдэ, тэдэнэй түйлаһан ялас... ...ануудаа, зониие гайхуулһан түйлалтанууд спортдо ду... ...һанаанда гансата ороодхино ха юм. Эндэ нэрлэ... ...оор зониие бултыень дурдаа бэшэбди. Зүгөөр үн... ...та, түйлалтануудаа омогорхон һанаад, эдэанһээ бү... ...рнүүдые дабаха тухай бодомжолоод, мүнөөнэйн... ...ай үндэһэн дээрэ саашанхи хараа зорилгонуудаа ... урагшаа дабшахамнай элитэ.

...додоо омогорходог, мүнөө дээрээ олимпиин наа... ...ри ганса медаль (В. Баранниковай Токиодо абаһан ...медаль) асарһан бокс абаад харахадамнай, мүнөө... ...ал тиимэшье «үүлэгүй» бэшэ. Спортын мастернууд, ...андидадууд яһала олоор бэлдэгдэдэгшье һаа, оро... ...н Федерациин суглуулагдамал командануудай нэ... ...идэлдэ орохо хүбүүд харагданагүй. Һая Ю. Вдови... ...Р-эй чемпион болоһон, О. Пятков, Ю. Балабанов ...медальнуудта хүртэһэн байбашье, манай һанаан ба... ...гүй. Юуб гэхэдэ, олон тоото тренернүүдэй хүдэл... ...н ахиршаг лэ байна бшуу. Эрхүү хотодо РСФСР... ...дай зунай спартакиадын тоосоогоор үнгэрһэн му... ...гансал Ю. Балабанов шангай һуурида гараа ха юм. ...алдалгын барилдаан тухай дурдахадаа, мүнөө дээ... ...һайн байдалтай спортымнай зүйл гэхэ хабди. Б. ...оной чемпион болоо, Л. Айсуев, С. Замбалов гэг... ...һайн барилдаа, Н. Иванов залуушуулай дунда дэл... ...оной нэрэ зэргэдэ хүртөө, дэлхэйн кубок абаа. Ба... ...най спортын һайн дуранай бүлгэмүүдэй команда... ...идэлдэ яһалал олоороо ороно. Иигээд абаад хара... ...н бараг байдал зураглагдана аабза! Тиигэбэ яаба... ...е һанаагаа амаршахаар бэшэл ха. Дээрэ дурдаг... ...дһээ гадна нэгэ жэгдээр, иимэ амжалтатайгаар му... ...э хабаададаг спортсменүүд хомор лэ ха юм.

...летикэ яһалал барагаар хүгжэжэ байһан зүйлнүү... ...гэн гэбэл алдуу гарахагүй. Юуб гэхэдэ, урдаа ха... ...м спортсменүүдэй хойноһоо урган гаража байһан ...тсменүүдэй амжалтанууд Т. Позднякова, Б. Яков... ...ноградова, Г. Темников болон бусадай илалтануу... ...д ороной хүнгэн атлетикын түйлалтанууд таһарша... ...н найдал түрүүлнэ. «Трудовые резервы» бүлгэмэй ...халаан бэлэдхэлэй түб эндэ аша габьяатай. РСФСР... ...а тренернүүд В. Домнин, Б. Мироманов болон бусад ...ий дүршэлые нэбтэрүүлхэ шухала.

...балгада ехээр һайрхажархиха юумэн үгы ха. Тии... ...ай арадай хэр угай спортын зүйлые хүгжөөхэ та... ...ото, бүтэмжэтэй хэмжээнүүдые абаха шухала гээд ... СССР-эй габьяата тренер М. Дабаевай удари... ...о энэ замда урагшатай алхамууд хэгдэхэл аабза ...ка гээшэбди.

...һада футбол, волейбол, баскетбол, регби болон ... зүйлнүүдээр мүрысөөнүүд олоор үнгэргэгдэнэ, ...үүдэй арга шадабарияа һорин дээшэлүүлхэ арга ... ургана. Манай республика соо спортын зүйлнүү... ...оритой амжалтанууд түйлагданагүй. Во... ...лон баскетболоор бээ һоридог зоной тоо үсөөр... ...э зоной болон бусад мүрысөөнүүдтэ манай во... ...үүд, баскетболистнууд амжалта түйлажа баясуул... ... болинхой. Спортын наададаг зүйлнүүд сооһоо ...ьболоор мастернуудай командатай байнабди. ...най» республикын партийна, совет, ажахын орга... ...лэй үедэ үзүүлһэн анхарал оролдолгын ашаар ... батаар бодожо байна. С. Соболев ороной залуу... ...глуулагдамал командада оруулагдаа, РСФСР-эй ...амал командын тренернүүдэй анхарал татаһан ...олист командымнай бүридэл соо бии. Зүгөөр ...а командануудта хүмүүжүүлэгдэһэн наадагшадтал ...Буряад футболой нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ яба... ...а зоно соогоо дундуур гү, али дундуурһаа тээ ...ахые оролдохо бэшэ, харин лаб түйламаар, саг ...и улам үндэр зорилгонуудые урдаа табяад, Г. ... толгойлдог командын наадагшад болон тренер... ...ллектив ажаллаха ёһотой. Гадна футболоор рес... түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй нэрэ ...ритойгоор үргэхэ хэрэгтэй. Зоной анхарал тата... мүрысөөн тухай соносхолнууд гаргагданагүй. Хүн ...а һууригүй, заха газарай стадионууд дээрэ наа... ...ргэгдэнэ. Хүдөө нютагуудай командануудай үсөөн ...хойн, Захааминай, Шэнэ-Бэрээнэй, Гусиноозер... ...нгдануудые нэрлэхэдэмнай, Улаан-Үдэһөө гадуур ...дай тоо хизаарлана хаш. Республикын спортко... ...тын һайн дуранай бүлгэмүүдэй соведүүд, физиче... ...ын коллективүүд, футболоор Буряадай АССР-эй ...нэ мүрысөөндэ бодото анхарал хандуулжа, эм... ... эрид һайжаруулха зэргэтэй. Республикын түрүү ...ын түлөө дэлгэрһэн мүрысөөндэ хабаадаһан ко... ...ал «Сэлэнгымнай» бүридэлые баяжуулха хүбүүд ...а ёһотой ха юм.

...унай спортивна хаһын тон онсо, шухала хэлбэринь ...гэй спортивна 1 наадануудай үнгэрхэ ушар мүн ...дөө нютагта спортын хүгжэлтын мүнөөнэй бай... ...оруулха, бии байгаа дутуу дундануудаа эли... ...дэниие усадхаха, хүдөөдэ спорт болон физическэ ...улам саашадань хүгжөөхэ зорилгоор эдэ мүрысөө... ...согдоод, мүнөө районуудта ехэ һонирхол, эдэб... ... байна. Буряад барилдаагаар, гиирь үргэлгөөр, ...гаар, волейболоор, футболоор, хүнгэн атлети... ...жа таталгаар мүрысөөнүүд үнгэргэгдэжэ, аги... ...гкоатлетическэ урилдаан түгэсхэлдэнь эмхидхэг... ...аалагдана. Эдэ наадануд спортын хүгжэлтэдэ ...е үзүүлжэ, урдань табигдаһан зорилгонуудаа ... байха. Зүгөөр хүдөөгэй спортивна наадануудай ...да мори урилдаанай оруулагдаагүй байһан ушар ...түүлнэ.

...республикын спортые бүхыдэнь абаад харахада, ...гжэлтые хараа байса удааруулһан гол шалтагаа... ...гэн материально-техническэ үндэһэ һууринь ахир ...р мүн. 300 гаран мянган хүн зонтой Улаан-Үдэ ...тын ордонгүй байна. Олимпиин халаан бэлдэхэ ...зүйлнүүдээр, бокс, дүрэ буляалдалгын барилдаан, ...га, хүнгэн атлетикэ болон бусад зарим зүйлнүү... ...э сагай эрилтэ гүйсэдөөр хангама залнуудые, ...е бии болгохо хэрэгтэй байгаа. Мүнөө сагай ...үдаар хүшаатай дэбисхэртэй стадионуудай тоо ...һаа, гансал түһа, нэмэри болохо һааб даа. ...спортсменүүд зунай спортивна шэнэ сезондоо ...үрысөөнүүд хаа хаанагүй үнгэргэгдэжэ эхилбэ. ...й ябаг лэ!

ХАБАРАЙ ТАРИЛГА 86

ҮДЭР БҮХЭНӨӨ—ҮНДЭР УРГАСАДА

ХҮНТЭЙДЭ ХҮНХИНӨӨН ТАҺАРНАГҮЙ

Хурамхаан нютагта энэ жэлэй хабар ехэл хүйтөөр ерэнхэй. Һүүлэй хоёр—гурбан үдэрэй хугасаа соо яһала дулааржа, саһа нойтогүй, һалхи шуургагүй үдэрнүүд тогтобо. Дэрэнэй совхозой Хүнтэйн тракторно-тараан ажалай бригадын механизаторнууд майн һайндэрнүүдэй һүүлээр хабарайнгаа тарилгын харюусалгатай хүдэлмэри эмхитэйгээр эхилээд, эдэ үдэрнүүдэй эгээл зохид хаһые алдахагүй гэжэ шармайна.

Энэ бригадын ажал хэрэгтэйнь танилсахынгаа урда түс ажахын ахамад агроном Г. Б. Балдановтай полевой стан дээрэ уулзахадаа, байгша оной хабар бэшэ жэлнүүдтэ орходоо юугээрээ онсо илгаатайб гэжэ асуугаа һэм.

— Хэнэйшье мэдэһээр энэ жэлнай түүхэдэ ороһон жэл болоно гээшэ ааб даа. КПСС-эй XXVII съезд дээрэ баталаган абтаһан документнүүд соо хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилгые, гүрэндэ худалдалгые хараа байса дээшэлүүлхэ хэрэгтэ анхарал хандуулагданхай,— гэжэ тэрэ тодорхойгоор харюусаа бэлэй.

Түс ажахын механизаторнууд мүнөө жэлдэ 3331 гектарта ороохото болон тэжээлэй ургамалнуудые тариха юм. Тэрэнэй 1500 гектарыень эртын ороохото ургамалнууд эзэлбэ. Хүнтэйн таряашад газараа һайнаар элдүүрилжэ, шииг нойтоёо тогтоожо шадаһан байна. Эдэнэр байгша ондо дүн хамта 2084 гектар газар элдүүрилхээр, 1305 гектарта паар хахалхаар хараалханхай. Энэнь нёдондонойхидо орходоо нилээд дээшээ болоно.

...«Чапаев» гэжэ үргэн таряалан дээрэ тарилгын хоёр агрегадай хойно хойноһоо һубаряад ябахань холоһоо харагдаба. Эндэ ажахын дүршэлтэй механизаторнууд В. Я. Телятников, Ц. Н. Цыбиков гэгшэдэй даадаг агрегадууд хүдэлнэ. Эдэ хоёр түс тустаа үдэр бүри 12 гектарта тарилга хэхэ аад, тэрэнээ 18—15 гектарта хүргэжэ, совхоз дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ түрүүлнэ. Үнгэрһэн табан хоногой дүнгөөр Виктор Якимович нэгэдэхи һуури эзэлжэ, дамжуулгын улаан вымпелдэ, 25 түхэриг мүнгэн шанда хүртэһэн юм. Цыремпил Нимаевич хоёрдохи һуурида гаража 20 түхэриг мүнгэн шангаар урмашуулагдаһан байха. В. Я. Телятниковай агрегадта сеялщигээр комсомолой гэшүүн Сергей Бухотиев, Цыбиковтэй хамта комсомолец Евгений Будаев ажаллана.

Сэбэр паарай, намар хахалагдаһан полиин шииг нойтыень алдахагүйн түлэ бүхы газараа борнойлообди. Мүнөө тарилгадажа байһан поли дээрэ эршэмтэй технологи хэрэглэгдэнэ. Иимэ онол аргаар бүхыдөө 260 гектарта шэниисэ тариглажа, нёдондонойхиһоо баян ургаса абтахаар хараалагдана,— гэжэ түс бригадын бригадир Б. Ф. Зинсвьев хөөрэнэ.

Эндэһээ гараһаар Шонын хүндыдэхи таряаланда хүрэжэ ерэбэбди. Эндэ тарилгын 3 агрегат хүдэлгэгдэнэ. Гурба— дүрбэн сокиһээ бүридэһэн саялкэнүүдые шэрэһэн К-700 түхэлэй тракторнуудые В. А. Кайгородцев, О. Д. Бишидаев, А. Э. Ринчинов гэгшэд жолоододог юм.

— Энэ полимнай 205 гектар болодог юм. Баһал эршэмтэй технологи хэрэглэгдэнэ. Селящигүүдээр Улаан-Үдэһөө ерэһэн хүбүүд хүдэлжэ байна,— гэжэ Борис Фёдорович хэлэбэ.

— Эдэ гурбан агрегат үдэрэйнгөө нормые хэр дүүргэдэг юм? — гэхэдэмни, тэрэ иигэжэ харюусаба:

— Халаанайнгаа даабариие бултадаал дүүргэдэг даа. Эдэнэр үдэртэ 19,5 гектарта тарилга хэхэ аад, тэрэнээ 130 процент хүрэтэр дүүргэнэ. Энэ бүлэг сооһоо Виктор Анатольевич Кайгородцев түрүүлдэг. Тэрэнтэй заатагүй танилсахат. Үшөө городһоо ерэһэн авиазаводой хүдэлмэришэн Евгений Будаевые онсолон тэмдэглэхээр. Энэ нүхэрнай ажалдаа һайнаар хандадаг хүн юм.

Уданшьегүй хойноо хуа тооһо бурьюулһан түрүүшын агрегат полиин захада хүрэжэ ерэбэ. Кабина сооһоо үндэр томо бэетэй хүн буужа, намтай танилсаа һэн. Энэмнай бригадирай һаяхан магтан хөөрэһэн В. А. Кайгородцев гээшэ. Тэрэ совхоздоо 14 жэлэй хугасаа соо механизатораар хүдэлжэ, баян дүй дүршэлтэй болонхой. К-700 түхэлэй тракторые хоёрдохи жэлээ жолоодожо ябана.

— Зай, ажал хэрэгтнай ямар ябанаб? Түсэб хэр дүүргэгдэнэб? Ажахы дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ нүхэр Телятников түрүүлнэ гэжэ ойлгобоб? Та, тэрээнтэй мүрысэхэ арга боломжотой гээшэ гүт?— гээд асуубаб.

— Байгаал ааб даа. Бидэшье тэрэниие ахижа гараха аргатайбди. Теэд сеялкэнүүдтэ ороохо ашадаг автомашинамнай маниие саг соогоо гүйсэд хангажа шаданагүй. Үрэһэндөө ошоходоо, ехэл удаан ябажа ерэнэ,— гэжэ Виктор Анатольевич хэлэбэ.

...Хүнтэйн таряалан дээрэ трактор, машинануудай хүнхинөөн эртэ үглөөнһөө үдэшын харанхы болотор замханагүй. Энэмнай хурдадхалгын хабарай хүдэлмэриин эршэдээ ороһониие гэршэлнэ бшуу.

Д. ДОНДОКОВ.
Хурамхаанай район.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү механизаторнууд (зүүн гарһаа) В. Я. Телятников Ц. Н. Цыбиков хоёр агрегадайнгаа хажууда.

Ц. ЦЕЛОВАЛЬНИКОВАГАЙ фото.

РЕПОРТАЖ

ҺҮНИИН БОРОО

Һүниин тэнһээ хойшо эхилһэн бороо үглөөгүүр тээшэ нилээд намдабашье, үдэ болотор һабинаһаар лэ байба. Түглэгэр хара үүлэнүүд доро һанжашоод, Зэдын голой хойто, урда хадануудай оройе һабардан набтайна.

Хабарай түрүүшын бороо. Хүйтэн һалхитай, нойто норо урьяһан, зүдэрүү шэнги байбашье, энэмнай ургамал, ногооной гарасада ехэл туһатай, газарай хүрьһэндэ горитой шииг үгэһэн бороо гэжэ һанахада хэндэшье урматай байна.

Иимэ буруулган бороотой үдэр таряалан дээрэхи хүдэлмэришэ зогсоогдоол ааб даа гэжэ һанаһаар «Коммунизм» колхозой тракторно-тараан ажалай нэгэдэхи бригадада хүрэжэ ерэхэдэмнай, бригадир Санжа Цыренович Цыбиков ажахын ахамад агроном Бато-Мүнхэ Цыренович Балданов хоёр урдаа саарһа, дансануудые дэлгээнхэй, ямаршьеб тоо бүридхэл хэжэ, сүлөөгүй байбад.

— Мүнөө үедэ таряалан дээрэ хүдэлжэ байһан хүнүүдтэй уулзажа болохо гү? — гээд, һонирхоходомнай, ахамад агроном тодожо абаһаар иигэжэ хэлэнэ:

— Хүдэлжэл байгаа ааб даа. Мүнөөш бороо хура оробо гээд, һууха саг бэшэл. Энэмнай ёһотойл һайн, үндэр баян ургасын үндэһэ һуури болохо бороо оробо гээшэ гүбэ. Иимэ үедэ механизаторнуудна бүрил урматай хүдэлнэ ха юм.

— Эртынтнай тарилга дүүрэнхэй ааб даа,— гээд асуухада, тэрэ саашань иигэжэ хөөрэнэ:

— Дүүргэгдэнхэй. Ажахын хоёр бригадада 2066 гектарта гол түлэб шэниисэ 10 үдэр соо таригдаа. Тэрэнэй 900 шахуу гектартань тарилга хэрээһэлүүлэн хэгдээ. Гадна нэгэдэхи бригада 226 гектарта түрүүшынхеэ шэниисэеэ эршэмтэй технологиин ёһоор, газарыень тон һайнаар элдүүрилжэ, локальна аргаар минеральча үтэгжүүлгэ оруулаад таряа. Тиимэһээ энэ жэлдэ хэхэ ажалнай хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ, харюусалгатайшье байгаа гээшэ. Хэды тиигэбэшье эртын тарилга урда урдынхиһаа богони болзорто дүүргэгдээ. Нэн түрүүн механизаторнуудай габшагай шангаар, сролдосотойгоор хүдэлһэнэй ашаар лэ бүхы хүдэлмэри саг соогоо һайн шанартайгаар хэгдэбэ.

Саашань тэрэ хабарай тарилга дээрэ хүдэлжэ байһан хүнүүдэй үдэр бүриин ажалай дүнгүүдые согсолһон бюллетень харуулна.

— Жэшээнь, нэгэдэхи бригадада К-700 гурбан трактор тус тустаа СЗП-3,6 түхэлэй 4—4 сеялкэ шэрээд тарилга хэхэдээ, халаан соо 145—150 гектарта үрэһэ оруулдаг байгаа. Эндэ үнинэй трактористнар Сергей Лубсанов, Бато Иванов гэгшэд онсо шалгараа юм. Газар хахалалга, элдүүрилгэ дээрэшье хүбүүд баһал һайнаар хүдэлнэ. Юрэдөө тэдэнтэй өөһэдтэйнь ошожо уулзахадатнай болохо. Мүнөө нэгэдэхи бригадада 7 трактор обёос тариха газарые хахалжа байна,— гэжэ Б.-М. Ц. Балданов хэлэбэ.

Инзагата тосхонһоо урагшаа нэлэнхы үргэн талын дунда ута гэгшын загуунуудые татаад, хэдэн трактор газар хахалжа, хүндэ хүндөөр хүнхинэлдэн ябаба. Түрүүшын бороодо нэбтэрһэн газарай хүрьһэн плугуудай анзаһануудта хэха эсхүүлэн, урматайгаар шамаран унажа, харабтар шоройнь тоһотон елэлзэхэдэл гэнэ. Бороогой орожо байхада газарые хахалхада тооһо шоройгүй зохид хэбэртэй. Гансал ДТ-75 түхэлэй тракторнуудай гэнжэнүүдтэ, плугуудай моорнүүдтэ зузаан болотороо шабар няалдана.

— Эндэмнай манай бригадын эгээл дүршэлтэй бэрхэ механизаторнууд хүдэлнэ, үндэршье бүтээсэ түйлана. Жэшээнь, Рамазан Сагдеев, Анатолий Бадаев, Сергей Галданов, Чимит Раднаев, Жамбал Вампилов гэгшэд лэ хабарһаа хойшо паар борнойлжо, шииг нойто бариха, культиватор шэрэжэ, хүрьһэ зөөлэрүүлхэ хүдэлмэри хээд, һүүлдэнь эртын паар хахалжа дүүргэһээр мүнөө оройн ургамалнуудые тариха газар бэлдэжэ байнхай,— гэжэ бригадир С. Ц. Цыбиков хэлэнэ.

Газар хахалдаг звеногойхид трактор бүхэнөөр халаанай 10—12 гектар хүрэтэр элдүүрилжэ, даабаряа 115—120 процент дүүргэдэг байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ колхозой таряан ажалай бригаданууд 1819 гектарта обёос, 341 гектарта силосэй ургамалнуудые тариха хүдэлмэриие үргэнөөр ябуулжа эхилбэ. Һүүлдэнь куузику, зелёнко тарижа захалха юм.

— Энэ жэлдэ найдамтай һайн ургаса абахаар юун хэгдээ гээшэб?— гэжэ ахамад агроном нүхэр Балдановһаа асуухада, тэрэ иигэжэ хэлэнэ:

— Нёдондо таряалангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 13,4 центнер таряа абаа һэмди. Байгша ондо бүхы шэниисэеэ «бурятская-34» сортын, гол түлэб 1 ба II классай үрэһөөр, ехэнхииень хэрээһэлүүлэн таряабди. Хоёрдохёор, газарай хүрьһэнэй шииг нойтые хүсэд хэрэглэхээр хахалалга, элдүүрилгэ болон тарилгын хоорондо зааханшье забһар гаргахагүй гэжэ оролдонобди. Гурбадахяар, эршэмтэй технологи түрүүшынхеэ хэрэглэжэ, минеральна үтэгжүүлгэ зүбөөр оруулжа, баһал һайн ургаса абаха үндэһэ һуури табяабди гэжэ тоолонобди...

Тэндэһээ бусажа ябахадамнай, хабарай түрүүшын бороодо нороһон газарһаа уурал бааяжа, харгын хоёр тээгүүр нэмжыһэн таряалан дээрэ баһал шэнэ ургаса жэгдэхэнээр ногоорон гаража байгаа һэн. Иигэжэ саг соогоо ороһон шииг нойтон, урагшатайгаар ябажа байһан ажал, найдамтай ургасын эхин — эдэ бүгэдэдэ таряашадай урмашаха, найдахань гайхалгүй ааб даа.

М. НАМЖИЛОВ.
Зэдын район.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

Арадай хиналтын зорилгонууд зүбшэн хэлсэгдэбэ

Республиканска, хизаарай болон областной комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй хабаадалгатайгаар СССР-эй Арадай хиналтын комитедэй хамтын заседани майн 24-дэ болобо. СССР-эй Арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ А. М. Школьников элидхэл хэбэ.

Съездын баталан абаһан шиидхэбэринүүд, эрдэм-техникын дэбжэлтын үндэһэ һуури дээрэ ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха ба үйлэдбэриие эршэдхэхэ талаар тэрэнэй найруулһан хараа шугам болбол бүхы комитедүүдэй, бүлэгүүд болон постнуудай, арадай хинагшадай хүдэлмэриин, хиналта бэелүүлхэ ба гүйсэдхэлгые шалгаха талаар тэдэнэрэй бодото ябуулгануудай элсүүлхы программа болоно гэжэ заседани дээрэ тэмдэглэгдэһэн байна.

Арадай хиналтын системэ бүри ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхэ, социально-экономическа шухала зорилгонуудые шиидхэжэ, ехэ үрэ дүнгүүдые түйлаха эрилтэнүүд съездын табиһан шэнэ, ехэ хэмжээнэй зорилгонуудаар хараалагданхай. Эдэ бүгэдэһөө уламжалан, арадай хиналтын зургаануудай хүдэлмэриие һайжаруулха, тэрэниие эмхидхэлгые нарижуулха, партиин шэнэ эрилтэнүүдтэ тэрэниие хүргэхэ шухала. Съездын шиидхэбэринүүдые, байгша оной ба арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй даабаринуудые бэелүүлгэдэ комитет, бүлэг ба пост бүхэн, арадай хинагша бүхэн тодорхой хубитаяа оруулха уялгатай гээд заседани дээрэ онсолон тэмдэглэбэ.

Комитедүүд болон бүлэгүүд хиналтые һэргылхы шэнжэтэйгээр бэелүүлхэ, тэрэнэй дүнгүүд тухай олониитэдэ үргэнөөр мэдээсэхэ, арадай депутадуудай Соведүүдэй саг үргэлжын комиссинуудтай, профсоюзай болон комсомолой эмхинүүдтэй, хуули хамгаалгын ба албан зургаанууд хоорондын хиналта бэелүүлдэг гүрэнэй бусад зургаануудтай харилсаа холбоогоо бэхижүүлхэ болоно.

Партиин заабаринуудые, совет хуулинууд болон правительствын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын түлөө тушаалта нюурнуудта эрилтэ шангадхаха, гүрэнэй журам эбдэһэн, үнгэрһэн хэтэрүү ябадал гаргаһан, нюдэ далдалһан, албан хойрог, нобшо ябадал гаргаһан эзэн буса байһан ба үри шэри хэһэн зэмэтэй хүнүүдһээ шангаар асууха шухала гээд, онсо анхарал хандуулагдаба. Энээнэй тулада хуулиин бүхы хүсые арадай хиналтын зургаануудта олгогдоһон эрхэнүүдые хэрэглэхэ.

Арадай хиналтын бүлэгүүд болон постнуудай хүдэлмэриие һайжаруулха талаар хэмжээнүүд тодорхойлогдобо. Мүнөө үнгэргэгдэжэ байгаа тэдэнэй тоосоонууд болон һунгалтанууд хинагшадай зэргэнүүдые саашадань бэхижүүлгэдэ, ажалша коллективүүдтэ тэдэнэрэй дайшалхы үүргые дээшэлүүлгэдэ, КПСС-эй XXVII съездын табиһан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ арадай хинагшадай хүсэнүүдые элсүүлгэдэ туһа нэмэри болохо ёһотой.

СССР-эй МИД-эй ХЭБЛЭЛЭЙ ТҮБТЭ

Совет болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдажа, ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха асуудалнуудаар пресс-конференци майн 23-да СССР-эй МИД-эй хэблэлэй түбтэ болобо. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй генеральна штабай начальник — СССР-эй оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо, Советскэ Союзай маршал С. Ф. Ахромеев, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо А. А. Бессмертных тэрээндэ хабаадаа.

Американ тусхай тушаалтадай мэдүүлһэнэй ёһоор, мүнөө США-гай правительство стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүдые хизаарлаха тухай договорто (ОСВ-2) саашадаа ямараар хандаха байһан тухай асуудалые зүбшэн хэлсэжэ байна гэжэ пресс-конференциие нээлгэ дээрэ хэгдэһэн мэдүүлгэ соо заагдаба. Холбоото Штадууд иимэ түхэлэй буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха ябадалые болюулжа, американ стратегическэ программануудаа улам үргэдхэхые оролдоно.

Тиихэдээ энэ договор тушаа Советскэ Союзай бэелүүлжэ байдаг политикые США-гай захиргаан буруугаар харуулха һэдэлгэ гаргана. ОСВ-2 гэдэг договорые буруу һүргэхын тула Холбоото Штадууд иимэ шалтагаан бэдэрнэ бшуу.

Хэрбээ ОСВ-2 гэдэг договорой буруу һүргэгдөөд байгаа һаань, США харюусаха ёһотой.

Иимэ оршон байдалда Советскэ Союз шухала тобшололнуудые хэжэ, өөрынгөө аюулгүй байдалые, союзнигуудайнгаа аюулгүй байдалые аша үрэ ехэтэйгээр хангаха хэмжээнүүдые абаха байна.

Энэ талаар США-гай правительство харюусалгатай байһанаа мэдэрхэ зэргэтэй.

Журналистнуудай асуудалнуудта харюунууд үгтэбэ.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

СССР-эй ХАРА МЕТАЛЛУРГИИН ПРОМЫШЛЕННОСТИИН НЭГЭДЭЛНҮҮДЭЙ, ПРЕДПРИЯТИНУУД БОЛОН ЭМХИ ЗУРГААНУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИШЭД, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД БОЛОН АЛБА ХААГШАДЫЕ СССР-эй ОРДЕН, МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабаринууд болон абаһан социалис уялгануудаа дүүргэхэдээ түйлаһан амжалтануудайнь түлөө шагнаха:

РСФСР-һээ

Буряадай АССР-һээ

«АЖАЛАЙ ГАБЬЯАГАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Громов Калистрат Степановичые — «Вторчермедэй» Буряадай предприятиин ябталагша.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **А. ГРОМЫКО.**

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь **Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.**

Москва, Кремль.
1986 оной апрелиин 29.

ЗҮБЛӨӨН ДҮҮРЭБЭ

СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерстводэ зарлагдаһан гадаадын политическэ хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн майн 24-дэ дүүрэбэ. СССР-эй онсо ба бүрин этигэмжэтэ посолнууд, генконсулнууд, партийна организацинуудай секретарьнар, СССР-эй МИД-эй түбэй аппарадай хүдэлмэрилэгшэд, бусад албан зургаанууд болон эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд тэрээндэ хабаадалсаа. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой тус зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, найруулһан эрилтэнүүдэй үндэһөөр гадаадын политикын талаар КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар зорилгонуудые тэдэнэр зүбшэн хэлсэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе зүблөөн дээрэ түгэсхэлэй үгэ хэлэбэ.

(ТАСС).

...РКООПСОЮЗАЙ СОВЕДЭЙ СУГЛААН

...союзай соведэй ээлжээтэ суг... ...жо, правлениин түрүүлэгшэ Б. Г. ...«КПСС-эй XXVII съездын шиид... ...дые, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй ...үдэй Соведэй «Эд хэрэглэгшэ... ...рациие саашадань хүгжөөхэ та... ...ээнүүд тухай» тогтоолые үндэһэ ...еспубликын кооперативна орга... ...дай бэелүүлхэ зорилгонууд ту... ...эл хэбэ.

... хоёрдохи ба ээлжээтэ гурбада... ...үүдай хоорондо үнгэрһэн үе саг ...опсоюзай правлениин хэһэн хү... ...тухай» хоёрдохи элидхэл правле... ...үлэгшын орлогшо Л. А. Бляхер

...союзай шалгалтын комиссиин тү... Л. А. Кошмаров суглаан дээрэ ... үнгэрэгшэ жэлэй туршада хэһэн ... тухай тоособо.

...үүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ За... ...йпогой правлениин түрүүлэгшэ ...чанова, Сэлэнгын райпотребсо... ...лениин түрүүлэгшэ М. А. Сахаровский, Кабанскын райпогой правлениин түрүүлэгшын орлогшо Г. В. Шигина, Түнхэнэй райпотребсоюзай правлениин түрүүлэгшын уялгые дүүргэгшэ Д. Д. Манзаева, Яруунын райпотребсоюзай правлениин түрүүлэгшын орлогшо П. С. Быконя, Зэдын райпотребсоюзай бэлэдхэлэй конторын директор С. Ч. Чойдонов болон бусад хабаадаба.

Буркоопсоюзай соведэй суглаанда республикын худалдаа наймаанай министр Ю. М. Битаев, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй худалдаа наймаанай таһагые даагша А. И. Стрекаловский, республикын агропромышленна комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. М. Пуховской, гүрэнэй худалдаа наймаанай, эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ Н. П. Елисеев гэгшэд хабаадаба.

КПСС-эй обкомой худалдаа наймаанай таһагые даагша В. Ф. Подлеснов мүн лэ суглаанда хабаадажа, үгэ хэлээ.

С. СТЕПАНОВ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ: Коммунистын нэрэ хүндэ

САГАЙ ЭРИЛТЭТЭЙ ЗОХИЛДУУЛАН

КПСС-эй XXVII съезд БАМ-ай барилгашадай урда ехэ зорилгонуудые табяа. «Байгал-Амарай түмэр замай магистралиие саг үргэлжын ашаглалгада бүхыдэнь оруулха. Энэ харгы шадарай зонодо үргэн ехэ хэмжээнэй ажахын ашаглалгада эхилхэ» гэжэ 1986—1990 онуудта болон 2000 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд соо хэлэгдэнэ. Эдэ зорилгонуудые бэелүүлхэ гээшэ БАМ-ай коммунистнуудай, бүхы ажалшадай нангин уялга болоно.

Ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха, бүхы хүдэлмэриеэ эрид хубилгаха, шэнээр хүдэлхэ, коммунистнуудай үүргэ дээшэлүүлхэ гол шухала асуудалнуудай тон шангаар табигдаад шиидхэгдэжэ байhан мүнөө үедэ бидэ— коммунистнууд нэн түрүүн өөhэдыгөө шэнжэлэн хараха, эдэ табигдаhан эрилтэнүүдтэ хүрэнэ гээшэ гүбди гэжэ бодожо үзэхэ ёhотойбди. Юрэдөөл, минии бодоходо, бүхы хубилалтануудые өөhэдөөл эхилхэ уялгатайбди. Съездын эрилтэнүүдэй ёhоор ажалдаа хандаха, ажаллаха, ажаhууха ёhотойбди. Миниил hанахада, хубилалтын гол удхань гэхэдэ, бии байгаа арга боломжонуудаа hайнаар хэрэглэжэ, үндэр үрэ дүнгүүдые туйлаха, хүдэлмэриингөө шанар hайжаруулха, али болохо алмалта, арьбалалта хэхэ, дутуу дундануудтай эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ, усадхаха, бүхы юумэндэ эдэбхитэйгээр хабаадаха болоно. Мүнөө «намhаа саагуур, наранhаа наагуур» гээд, ажал хэhэн хэбэртэй, үдэр лэ ошоо hаа болоо гэжэ ябаха саг эрьелтэгүй ошоо. Партиин табиhан энэ шанга эрилтэнүүд тон зүб, саг соогоо абтаа гэхэ байнаб.

БАМ-ай барилгашад Эхэ оронойнгоо эгээн хариюусалгатай участок дээрэ ажаллажа байhанаа сэдьхэл зүрхөөрөө мэдэрнэ. Энэ түмэр харгы ороной экономическа болон социальна хүгжэлтые саашадань хурдадхаха хэрэгтэ эргагүй ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ болоно ха юм. Тиимэhээл энэ ехэ барилгые ойрын лэ жэлнүүдтэ дүүргэжэ, саг үргэлжын ашаглалгада тушааха хэрэгтэ хүдэлмэришэд бүхы хүсэ шадалаа элсүүлнэ.

Минии хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив БАМ-ай барилгада тон эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, ехэл хэмжээнэй ажал хүдэлмэри хээ, хэнэшье. Бидэ Байгалай хадануудhаа түмэр замай Балбухта станци хүрэтэр 650 километр зайда рельс табижа, Ленэhээ Амар мүрэн хүрэтэр ашаанай поезднуудые ябуулха хэрэгтэ бага бэшэ хубитаяа оруулалсаhан байнабди. Гүрэнэй даабари, дүүргэхэ хэрэгтэ бригадымнай хүдэлмэришэн бүхэн бүхы хүсэ шадалаа элсүүлдэг. hулаханаар гэхэ гү, али дунда зэргээр хүдэлдэг хүн манай бригадада байхагүй. Хүдэлмэришэдые, илангаяа залуушуулые зүбөөр hурган хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бригадын гэшүүд, коммунистнууд ехэ анхарал хандуулдаг. Бригадын 37 гэшүүдэй 12-ынь коммунистнууд юм. Коммунистнуудай, хүдэлмэришэн бүхэнэй эдэбхи үүсхэлые дээшэлүүлхэ гэhэн хараа зорилготойгоор бригададамнай партийна бүлэг 1979 ондо эмхидхэгдээ hэн. Дүршэл шадабаритай, бэрхэ хүдэлмэришэн, коммунист Валентин Рапопортые партгрупоргоор hунгаа hэмди. Валентин долоон жэлэй туршада партийна бүлэгэй хүдэлмэриие эдэбхитэйгээр ябуулжа, барилгын шанарые hайжаруулха, үйлэдбэриин, технологическа, хангалгын журамуудые шангадхаха талаар бага бэшэ ажал ябуулаа. Коммунист бүхэн тусгаар даабаритай. Энэ даабариин дүүргэлтэ партийна бүлэгэй зүгhөө ехэл наринаар хинан шалгагдадаг. Коммунист Владимир Графов залуушуулые hурган хүмүүжүүлхэ тон харюусалгатай даабаритай. Минии hанахада, Владимир Графов энэ партийна даабаряа тон hайнаар дүүргэнэ. Юуб гэхэдэ, бригададамнай абтаhан залуушуулай нэгэниинь шье коллективhээ гаража ошодоггүй. Бултадаа транспортна барилгашадай мэргэжэлтэй болонхой. Коммунистын нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ, үнэн сэхээр ажалладаг коммунистнууд бригададамнай олон. Нүхэр Графов дутуу дундануудтай ходо тэмсэжэ, тэдэниие усадхаха эрилтэнүүдые табижа байдаг. Юрэдөөл, эдэбхитэй коммунист юм.

Манай бригадын хүдэлмэришэд ажал хэрэгтээ ехэл харюусалгатайгаар хандажа, саг болзорголь дүүргэхэ хэрэгтэ бүхы шадалаа элсүүлнэ. Бидэ Буряадай участогта 525 километр түмэр харгын рельс табиха даабаряа зурган hараар урид дүүргээ hэмди. Бригадымнай коллектив 1985 оной январь hараhаа хойшо БАМ-ай харгые электрижүүлхэ тон харюусалгатай ажал даажа абаад, түрүүшын үдэрhөө эршэмтэйгээр хүдэлнэ. Хүдэлмэришэднай түмэр харгы электрижүүлхэ орёо нарин, хүнгэн бэшэ ажалдаа богонихон сагай туршада дүршэжэ, муу бэшэ үрэ дүн туйлана. Үнгэрhэн жэл Дабаанhаа Северобайкальск хүрэтэр 57 километр БАМ-ай харгы электрижүүлээ hэмди. Энэ харгыгаар хүсэ ехэтэй электровозууд мүнөө ябажа, арадай ажахыда хэрэгтэй ашаа зөөнэ.

Бидэнэр арбан хоёрдохи табан жэлдэ Витим мүрэнэй эрье хүрэтэр 500-гаад километр түмэр харгы электрижүүлхэ даабаритайбди. Түмэр бетон бахананuудые тодхохо, электрын элшэ хүсэ хубаарилха подстанцинуудые бариха ажал хэнэбди. Хүдэлмэришэн бүхэнэй оролдосо шадабариhаа, үүсхэлhээ ехэ юумэн дулдыдаха. Эндэ манай коммунистнууд ажалша коллектив соо бэелүүлхэ үүргэеэ улам дээшэлүүлхые, эсэсэй hайн үрэ дүнгүүдые туйлаха хэрэг ударидахые оролдоно. Хүдэлмэридөө түрүү онол арга нэбтэрүүлхэ, бар хүсөөр бүтээгдэдэг хүдэлмэри оньhожоруулха, социалис мүрысөө үргэдхэхэ талаар ехэ юумэн хэгдэнэ.

Манай бригадын гэшүүд хэдэн жэлэй саанахана «Хүдэлмэришэнэй эстафетэ» гэhэн уряа доро социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ гэhэн үүсхэл гаргаа юм. Энэ үүсхэлэй үүргэ нүлөөнь, удха шанарынь аргагүй ехэ байгаа. Бидэ БАМ-ай барилгые материалаар, зэр зэмсэгээр, оньhон техникээр хангадаг предприятинуудтай нягта холбоо барисаатай болообди. Дундаа ажалай хэлсээ баталаад, тэрэнэй дүүргэлтые тон наринаар шалгалсадаг, шадаха зэргээрээ бэе бэедээ туhалалсадаг болонхойбди. Иимэ бата бэхи холбоо барисаа байгуулаад хүдэлхэдөө, ехэ юумэ хэхэ, үйлэдбэриин шухала асуудалнуудые зүб тээшэнь шиидхэхэ арга боломжотой бологдоно. Тиимэhээл «Хүдэлмэриин эстафетэ» гэhэн хүдэлөөе ажалша коллективуудэй дунда бүри үргэнөөр дэлгэрүүлжэ аша үриень дээшэлүүлхэ гээшэ хүн бүхэнэй, коммунистнуудай гол шухала зорилгонуудай нэгэн болоно.

БАМ-ай барилга hүүлшынгээ, түгэсхэлэй тон харюусалгатай шатада ороод байна. Урда табан жэлэйхиhээ хоёр дахин ехэ хэмжээнэй ажал хүдэлмэри хэхэ даабаритайбди. Энэ табигдаhан даабари амжалтатайгаар бэелүүлхын тула бидэнэртэ түмэр бетон бахананууд, зэд, булад утаhан, газар үрэмдэхэ техникэ, бэшэшье зэр зэмсэг дутамаггүй хэрэгтэй.

Теэд «Нижнеангарсктрансстрой» трестын захиргаан, партком, профком hүүлэй сагта манай бригадын ажал хэрэгээр ехэ hонирхохоёо болинхой гээд хэлэхэ байнаб. Бидэ үнгэрhэн жэлдэ баханануудые тодхохо нүхэнүүдые ехэнхидээ гараар малтажа гараабди. 3—4 метр гүнзэгы нүхэ гараар малтаха гээшэ тиимэ амар хэрэг бэшэ ааб даа. Гранит шулуун, хэзээдэшье гэдэдэггүй газар дайралдажа, ехэ hаад түбэг үзүүлнэ. Трестын хүдэлмэрилэгшэд манай бригадын коллективые оньhон техникээр хүсэд hайнаар хангахабди гэжэ хэдэн удаа үгэеэ үгэhэн юм. Теэд мүнөө болотор газар үрэмдэхэ «ВК-4» агрегадhаа бэшэ юумэн үгы. Энэ агрегат хатуу гранит шулуу даалгангүй эбдэршэдэг. Бар хүсөөр лэ нүхэнүүдые малтаха ушар гарадаг. Саашадаа иигэжэ хүдэлжэ болохогүй.

Энэ бүхы дутуу дунданууд тухай КПСС-эй Хойто-Байгалай горкомой пленум дээрэ hаяшаг үгэ хэлэхэдээ тогтоо hэм. Манай трестын хүдэлмэридэ съездын эрилтэнүүдэй ёhоор, хубилалтанууд үшөөл болоогүй байhаар. Зарим тэды юумэн бии юм бээз. Гэбэшье энэ гэжэ зааха юумэн лаб олдоодхихогүй. Бидэ бригадна подрядай гуримаар хүдэлhөөр үнинэйбди. Теэд хэлсээнэй ёhоор материал саг болзор соогоо асаргаданагүй, ходол дуталдана. Ажалдамнай абаашадаг автобус ходо гээгдэдэг. Бидэ коммунистнууд эдэ бүгэдые хараад hууна бэшэбди. Партийна организациин урда эрилтэнүүдые табина, зүбөөр шиидхэхые оролдонобди. Мүнөө сагаймнай эрилтэ иимэ ха юм. Гэбэшье энээнhээмнай үрэ гараагүй байhаар. Теэд бидэ тунхарингүй, зориhоноо заатагүй бүтээжэ hалахабди.

Жэшээлхэдэ, партгрупорг Валентин Рапопортын дурадхалаар hаяшар бидэ Северобайкальскын автопредприятитай ажалай хэлсээ баталаабди. Эдэнэр автобусуудые hаадгүйгөөр манай бригадада эльгээхэ гэhэн уялга абажа, үгэеэ үгөө. Энэ хэлсээнэй дүүргэлтые бригадымнай гэшүүд шанга хиналта доро абаа. Онсолон хэлэхэдэ, коммунистнууд hайн hайхан, эдэбхи үүсхэл гаргажа, барилгын шанар дээшэлүүлхэ, абаhан уялга болон түсэбтэ даабаринуудые амжалтатайгаар бэелүүлхые оролдожо байдаг. Иигэжэ тэдэ хододоо түрүү зэргэдэ ябаха үүргэеэ дээшэлүүлнэ, бусадые үндэо бүтээсэтэ ажалда элсүүлнэ ха юм. Коммунистнуудта эрилтын бүри ехээр табигдажа байhан мүнөө үедэ тэдэнэр ажал хэрэгүүдээ эдэбхижүүлхые оролдоно. Коммунистнууд Владимир Снеговой, Леонид, Владимир Графовууд, Андрей Полянский болон бусад коммунистын нэрэ хүндые дээрэ үргэн ябадаг, урдаа хараха хүнүүднай. Ажалдаа үнэн зүрхэнhөө оролдохо, дутуу дундануудтай эрид тэмсэхэ эрилтэ сагнай табина. Манда партийна журам эбдэхэ, муугаар хүдэлхэ коммунист гэжэ байхагүй. Бригадын эмхидхэгдэhэнhээ хойшо коммунистнуудта ехэ эрилтэнүүд табигдадаг байhан. Мүнөө эдэ эрилтэнүүд бүри шангараа. Энээниие бидэ hайн ойлгонобди. Тиимэhээ бусадай урда «Энэмнай ёhотойл коммунист» гэжэ хэлүүлхээр ажаллахые, ажаhуухые оролдоно.

Манай бригада энэ жэлдэ Северобайкальскhаа Кичерэ хүрэтэр 65 километр түмэр харгы электрижүүлхэ даабаритай. Мүнөө Нижнеангарск-II станци хүрэтэр баханануудые тодхожо байнабди. Коммунистнууд бусадые аша үрэ ехэтэй ажалда элсүүлжэ, үдэр бүриингөө даабари үлүүлхые оролдоно. Тэдэнэй жэшээтэ ажалhаа hара, жэлэймнай, бүхы табан жэлэймнай түсэбүүд, КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдэй бэелүүлгэ сэхэ дулдыдаха байна.

Я. ОГОРОДНИЧУК,
КПСС-эй гэшүүн, барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын бригадир.

АЖАЛАЙ БАЯР

Зураглал

Хундуун Дугаржабайда (Дугаржабай түрэhэн эсэгэ Цыбикжап Хундуун гэжэ ара нэрэтэй юм) үдэшэлэн ошоходомнай, ажалhаа үшөө ерээгүй, урзанда пенсидэ гараhан Сэбжидмаа нүхэрынь гэртээ гансаараа псэшэнээ түлижэ, үдэшынгөө эдеэ хоол бэлдэжэ байба.

— Дугаржаб үглөөгүүр ажалдаа ошоод лэ, hүниин 9—10 час болотор ябана. Үнинэй ябаагүйт, дээшээ hүүгыт, сай барнит. Тиигэhээр байтартнай, Дугаржаб ерэхэ,— гэжэ хүндэмүүшээр хэлээд, сай аягалжа, стол, түхеэрээдхибэ.— Заримандаа hайн кино, концерт телевизорээр дамжуулхадань эртэшэг ерэдэг юм,— гэбэ.

Аяга сай дээрэ холо ойрын hонин hорьмой ан-бун хөөрэлдэбэбди.

«Энээнhээ урагша Дугаржаб бэшэ тугалшадтал адли боро хараанаар барагтай ерэгшэ бэлэй. Мүнөө юундэ hүниин 10 час болотор ябадаг болобоб? Юумэн хубилаагүй, хуушан хэбээрээ ха юм» гэжэ Сэбжэдмаатайнь хөөрэлдэхэ үедөө бүтүү досоогоо шэбшэн hуутараа:

— Мүнөө жэл хэды тугалнуудые хаража байнаб? Урданайхидаал адли 40—50 тугалтай гү? — гэжэ асуубаб.

— Энэ жэл тугал харанагүй. Намар 39 толгой томо хашарагуудые даажа абаа hэн. Тиигээд лэ ажалынь ехэ болоо, орой болотор ябана,— гэжэ тайлбарилан хэлэхэдэнь, эли, тодо болобо. Гэбэшье «зуу дахин шагнанхаар, нэгэ дахин хараhаниинь дээрэ» гэдэгтэл Мухар-Шэбэрэй фермэ ошожо, тэндэхи хэрэг байдал шодөөроо хараха, үзэхэ хүсэл бодол тэрэ зуура бии болоодхёо hэн.

Хабарай эхин hара барагдаха боложо, hүниндөө бага сага хүйтэрбэшье, үдэртөө игаабари дулаан үдэрнүүд даамайхан тогтонижожо эхилhэн байгаа.

Шэбэртын баруун тээ, хоёр модоной газарта оршодог, Мухар-Шэбэрэй тугалай фермэдэ үдэ багта ерэхэдэмнай, тугалшад үглөөнэйнгөө ажал дүүргээд, булта гэртээ ябашаhан байгаа hэн.

Эгээн хойто захын набтархан аад, ута дал соо ороhомнай, Дугаржаб шарга дээрэ томо хоорбо ашаhан, тэрээн соогоо хашарагуудайнгаа шабааhа түүжэ байба. Энэ дал соонь hалхи hамаа үлеэхэгүй, дулаан, агаарынь сэбэр, байра байдалынь бүхыдөө түбхинэнги, тааруу зохид байба.

Хараhаар мэндэшэлдэжэ, ойро зуура наратай игаабари газарта hуужа, хүрэhөөр үгэ хэлэ залган, эндэ тэндэ оролсожо байжа хөөрэлдэхэдөө, хэжэ байhан ажалайнь ябасые ухамайлан мэдэхэ, сийлгохые оролдоноб.

Үнгэрэгшэ намар даажа абаhан 39 толгой хашарагуудынь олонхидоо саалиин үнеэд болохо хараатай hая ороондо ороhон, нэгэ хэды толгой эрэ хашарагууд мяханда тушаагдаха ёhотой юм ха. Нэгэ хашарагта 2,5 килограмм таряанай зүйл, 3-4 килограмм үбhэн, гранула болгогдоhон ногооной гурил үдэр соо үгтэхэ нормотой байба. Эдэ бүгэдые үдэр бүри алдуугүй склад, амин соо hоо абаха, шарга дээрэ тээжэ асарха, ута томо хобоо, хашабша соо тааруугаар эдхаад тараажа үгэхэ, тиигээд үдэрэй тэн багта уhалдаг гуримтай. Энээнhээ гадна 3-4 хоорбо шабааhа түүжэ хаяад, нэгэ бухал hолоомо, хохир тараан дэбдидэг. Удаан—даамай гэдэгтэл яаралгүйхэн, бодомжотой, гансал hайн шанартай үрэ дүн туйлаха хүсэлтэй, hэшхэлээрээ хүдэлhэн хүн лэ эртэхэн hугаржа үрдихэгүй, hүниин 10 час болотор ябаха ушартай болоно ха юм гэжэ ойлгогдоо hэн.

Үнгэрэгшэ жэлдэ hая наашань үзэгдөөгүй хура бороотой өөдэргэн жэл боложо, үбhэ ногоон hуха ургажа, улад зон үхэр малдаа баян бардам үбhэ бэлэдхээ hэн.

— Үбhэн мүнөө жэл гомдолгүй ехэ даа. Тугал, бяруудтал залхуурангүй хаяжа үгэхэеэл мэдэ,— гэжэ дулаахан наранай элшэ доро нюрга бэсэ нааршаан жэгнүүлжэ, ажаггүй томоотойгоор эдеэлжэ байhан хашарагуудтаа тараажа байжа хэлэбэ. hайнаар харууhалдаг хүнэй гэжэ хараа байса мэдэхээр, тарган томо хашарагууд хорёо соо харагдана.

Дугаржабай энэ хэжэ байhан бүхы ажал хүдэлмэри хаража байхадаа, «хүн болохо багаhаа...» гэhэн бодол толгой соо бии боложо, үнгэрhэн наhанайнь намтар олон үнгэ түхэлөөрөө hанагдан ерэнэ. Тэрэ мүнөө 54 наhатай болоод ябана. Бага наhанhаа али болохо юумээр үлүүсэ hонирходог, ажалда бэрхэ, hүбэлгэн ухаатай, үнэншэ сэхэ, hэшхэл ехэтэй хүн гэжэ нютаг нуга соогоо мэдээжэ болонхой hэн.

Үшөө hургуулида ороогүй, 5—6 наhатай байхадаа, Цыренсу, Дулмажаб эгэшэнэртээ үзэг ном заалгажа, тордиhогүй hайнаар буряадайнгаа мэдээжэ уран зохёолшодой бэшэhэн номуудые уншадаг, үетэн нүхэдтөө удхыень хөөрэжэ байдаг бэлэй. hургуулида ороходоо эрхим hайнаар hуража, жэл бүхэндэ шагнал, магтаалда хүртэжэ, 7-дохи класс ганса табан сэгнэлтэтэйгээр дүүргээ бэлэй. Гэбэшье тэрэнэй саашаа hураха аргань болоогүй, түрэhэн эхэнь хүндөөр үбшэлжэ, эртүүр наhа бараад, түрүүшээр колхозой, hүүлдэнь совхозой мал ажалда мүнөө хүрэтэр таhалгаряагүй ябана.

15 жэлэй саада тээ Мухар-Шэбэрэй тугалай фермые даагша Ц-Е. Шагжиев тугалшанаар хүдэлхыень Дугаржабта дурадхаhан байгаа. Олон жэлдэ Ц-Е. Шагжиев мал ажал дээрэ бригадираар хүдэлжэ, дүй дүршэл, арга шадабари ехэтэй болоhон хадаа Дугаржабай ажалдаа оролдосо ехэтэй, хамаг hаналаа табижа, бэеэ үгэжэ хүдэлдэг шанар шэнжыень алдуугүй ойлгожо, фермынгээ ажалшан болгожо абаhаниинь удхатай ааб даа. Тэрэ гэhээр Дугаржаб жэл бүхэндэ даажа абаhан тугал, бяруунуудаа гарза хоролтогүйгөөр хаража, ашаг үрэтэйгөөр ажаллажа ябана. Энэ фермэдэ Дугаржабай ажал хүдэлмэри тусгаар ондоо, өөртэнь онсо таараха үүргэтэй гэхэдэ алдуу болохогүй. Юуб гэхэдэ, Дугаржаб олон тугалшадай гарhаа эгээл яяр, тамир муутай, заримандаа үргүүлхэ болошоhон тугал, бяруунуудые абаад, оролдосотой оншотойгоор харахын hайгаар хүл дээрэнь гаргажа, тобир тарган мал болгоод табидаг үүргэтэй, энэ фермын найдамтай тулга-хүниинь боложо тодоронхой. «Мал хараhан — ама тоhододог» гэжэ хэр угhаа буряад арад зон хэлсэдэг. Энэ үгэ мүнөө сагта шанар шэнжэсэ алдадаггүйшье hаа, нилээд ондоо удха шанартай болонхой гээшэ. Юуб гэхэдэ, хүн зон урда сагта мал хаража, амаа тоhододог, ажамидардаг байгаа hаа, мүнөө үедэ ганса ама тоhодохын түлөө бэшэ, харин хэhэн ажалаараа ухаан бодол, зүрхэ сэдьхэлээ хангаха ханаахын, баясаха жаргахын түлөө ажалладаг болонхой бшуу.

Иимэ үзэл бодолтой, өөртөө эрилтэ, харюусалга ехэтэйгээр ажалладаг, түрүү хүнүүдэй нэгэн Хундуун Дугаржаб болоно бшуу. Дугаржаб ганса хамтын ажалда үльгэр жэшээ харуулжа ябадаг бэшэ, мүн ажабайдалдаа баhа оролдосотой hайн, гэр бүлэдөө энэрхы сэдьхэлтэй, үхи хүбүүдтээ зүб мүрөөр хандадаг, бэрхэ hурган хүмүүжүүлэгшэ юм. Хори hая гараад ябахадаа, Жамьянова Сэбжидмаатай хуби заяагаа холбожо, табан үхибүүтэй— үнэр баян айл болоо hэн.

Ехэ хүбүүн Жаргалынь арбадахи класс дүүргэhээр хоёр жэл Совет Армиин уялгата албанда ябажа ерээд, Тарбагатайн СПТУ-да жолоошоной мэргэжэлдэ hураа. Энэ мэргэжэлээрээ нэгэ жэл нютагайнгаа hургуулида ажаллахадаа, хүрэhөөр бэрхэ, мэргэжэhэн ажалшан гансата болоошьегүй hаа, мүнөө үеын ёhотойл совет хүнэй оролдосотой шанар шэнжэ харуулаадхёо hэн. Энээниинь гэршэлhэнэй тэмдэг — Хүндэлэлэй грамота ханадань үлгөөтэй байдаг. Удаань Жаргал хүбүүниинь Бэшүүрэй совхозой зууршалгаар дундуур зиндаагай хүтэлбэрилэгшэ болохо шэглэлтэй хоёр жэлэй hургуулида Улаан-Үдэдэ эрхим hайнаар hуража ерээ. Мүнөө үедэ партиин гэшүүн болонхой, нёдондо хүдөө ажахын институдай экономическа факультедтэ шалгалта барижа заочноор ороhон, түрүүшынгээ хабарай сессидэ Улаан-Үдэ ошоhон байба.

Юрэдөө, үхибүүдынь эхэ, эсэгынгээ зүб харгы мүрөөр дабшажа, угаа уhанда хаягүй, булта хүл дээрээ гаража ябана. Хундуун Дугаржаб hайн ажалайнгаа түлөө hүүлшын 3 жэлдэ удаа дараалан нэмэлтэ түлбэридэ хүртэнэ. 11-дэхи табан жэлэй hүүлшын жэлэй үбэлжэлгые гарза хоролтогүйгөөр түгэсхөө юм.

— КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдтэй танилсаад байхадаа, ажал хүдэлмэридөө тад ондоогоор, шэнэ ёhо гуримаар хандаха саг ерээ гэжэ ойлгонхойб,— гээд Дугаржаб манай ябаха дээрэ түхэреэн тэгшэ шарайгаар энеэбхилэн хэлээд, — би энэ хурдан түргөөр, ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлхэ гээшые өөрынхеэрээ бүтээдэг болооб гэхэ байнаб. Юуб гэхэдэ, би хүл хөөрсэг, ондого сондого яаража хүдэлхэ дурагүйб. Тиимэhээ hүни орой болотор, огторгойн одо мүшэдэй гаратар ажалланаб, — гэжэ хүхюунээр нэмээ hэн.

Д. ДАМБИЕВ.

Совет орон дотор

«СЕВЕРЯНКЫН» ТҮРҮҮШЫН МЕТАЛЛ

ЧЕРЕПОВЕЦ (Вологодско область). Дэлхэй дээрэхи шэрэм хайлуулгын эгээл томо агрегадуудай нэгэн — Череповецкэ металлургическа комбинадай 5-дахи доменно пеэшэн хүдэлгэгдэжэ эхилээд, түрүүшын металл абтаба. Жэлдээ 3,5 миллион тонно түмэр үйлэдбэрилхэ хүсэтэй комплекс ашаглалгада оруулагдаа. Барилгашад болон хабсаргагшадай хэхэ юумэниинь үшөөл ехэ. Тэдэнэр пеэшэнгээ проектнэ хүсэндэнь хүргэхэ болоно. Тэрэ жэлдээ 4,5 миллион тонно металл үйлэдбэрилдэг байха.

Түмэр, мүн үhан замааршье түүхэй эд эндэ асарагдадаг. Ковдорой руда, Воркутын нүүрhэн, Белоручейскэ уурхайн изббёосхо эндэ зоогдэжэ, шэрэм, булад, прокат үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэдэг.

— Комбинадай хоёрдохи ээлжээнэй барилга дүүрэхэ болонхой,— гэжэ Череповецкэ металлургическа комбинадай директор Ю. В. Липухин хэлэнэ.— «2000» түхэлэй прокатна стан болон хүсэтэй конвертерна цех хабсаргагдажа дүүрээ. Шэнэ домно тэдэниие Череповецкэ түмэроор хангадаг болоходонь, бусад хото городуудые [illegible] бо-[illegible].

Хангалгагдашадhаа дулдыдахаяа болихоудо, комбинат «Эршэдхэлгэ-90» гэhэн программые [illegible] бухы гол [illegible] шэнэдхэгдэхэ юм.

[ТАСС].

РОСТОВ-на-ДОНУ. «Ростсельмаш» заводто «Дон» гэжэ шэнэ түхэлэй зуу гаран комбайн үйлэдбэрилэгдэн гаргагдаба. Энэ машина тухай КПСС-эй XXVII съездын Политическэ элидхэл соо тодорхойгоор хэлэгдэhэн байна. «Дон-1500» гэжэ комбайнуудые хүдөө ажахыда үргэнөөр нэбтэрүүлhэнэй ашаар таряа хуряалгын машинануудай юрэнхы тооe хорооxo, 400 мянга шахуугаар механизаторнуудые үсөөрүүлхэ, хэдэн миллион тонно ороohо таряа гээгдэлhээ алмаха арга олдохо байна.

Байгша ондо хоёр мянган, хойто жэлдэ 27 мянган, харин хоёр жэл болоод 70 мянган иимэ түхэлэй машина завод бүтээн гаргаха хараатай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: конструкторнууд М. П. Иоффе, Б. Н. Смирнов, В. А. Шуринов, «Дон» гэжэ комбайнуудай генеральна конструктор И. К. Мещеряков, инженер Е. М. Ященко.

ТАСС-ай фотохронико.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ УКАЗ

СССР-эй ЭНЕРГЕТИКЫН БОЛОН ЭЛЕКТРИФИКАЦИИН МИНИСТЕРСТВЫН НЭГЭДЭЛНҮҮД, ПРЕДПРИЯТИНУУД, АЛБАН ЗУРГААНУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИШЭДЫЕ, ИНЖЕНЕ[РНО]-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЫЕ, АЛБА ХААГШ[АДЫЕ] СССР-эй ОРДЕНУУД БОЛОН МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые социалис уялгануудаа бэелүүлхэ хэрэгтэ амжалта [...] hанайнь түлөө шагнаха:

БУРЯАДАЙ АССР-hээ

ОКТЯБРИИН РЕВОЛЮЦИИН ОРДЕНООР

Новокрещенных Донис Степановичые — Урда электросетиин электромонтернуудай бригадир.

Рассохин Сергей Еме[...]вичые — Улаан-Үдын Т[...] слесарь.

АЖАЛАЙ УЛААН ТУГАЙ ОРДЕНООР

Карпенко Евгений Ивановичые — Гусиноозерско ГРЭС-эй директор.

Козулина Анна Михайловна — Улаан-Үдын ТЭЦ-эй [...]ристка.

Шестаков Георгий Га[...]вичые — Урда электрос[...] автомашинын жолоошон.

АРАДУУДАЙ ХАНИ БАРИСААНАЙ ОРДЕНООР

Дугаржапов Батомунко Гармаевичые — Түбэй электросетиин дежурна электромонтер.

Кондратьев Владимир [...]новичые—Гусиноозерско [...]эй слесарьнүүдэй бригад[ир].

«ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ТЭМДЭГ» ОРДЕНООР

Астраханцева Вера Ивановнае — Улаан-Үдын ТЭЦ-эй цехэй начальник.

Горбатенко Валерий Алексеевичые — «Бурятэнергоспецремонт» гэжэ предприятиин комплексно бригадын бригадир.

Журба Степан Леонтьевичые — Улаан-Үдын дулаа дамжуулдаг сетиин слесарьнүүдэй бригадир.

Кубышкин Василий И[...]вичые — Түбэй электрос[етиин] электрослесарь.

Кулаков Николай Ин[...]тьевичые — Гусиноо[зерско] ГРЭС-эй хүдэлмэришэн.

Мутигуллин Рауф Гил[...]диновичые — Байгалай э[лект]росетиин мастер.

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН III ШАТЫН ОРДЕНООР

Аполлонов Илья Егоровичые — Улаан-Үдын ТЭЦ-эй газоэлектро-гагнууршан.

Гребенщиков Николай Спиридоновичые — «Бурятэнергын» автобазын жолоошон.

Дондоков Аюша Цырендоржиевичые — Зүүн электросетиин ахалагша электромонтер.

Зангеев Тимофей Еремеевичые — «Забайкалсельэлектросетьстрой» трестын Улаан-Үдын 56-дахи оньhожоруулагдамал колоннын үрэмдэлгын кранай машинист.

Куликов Александр Михайловичые — «Востокэнергомонтаж» трестын Гусиноозерско хабсаралгын управлени[...]сарьнүүдэй бригадир.

Осипов Валентин Се[...]вичые — энергонадзорой [...]нагша-монтер.

Попов Геннадий Инн[...]тьевичые — Түбэй элект[росе]тиин электромонтернуудай бригадир.

Попов Николай Петро[вичые] — Гусиноозерско ГРЭС-[эй сле]сарь.

Худяков Юрий Миха[йло]вичые — Хойто электрос[етиин] электромонтер.

Челночкова Наталья [...]евнае — Улаан-Үдын Т[ЭЦ-эй] электромонтер.

«АЖАЛАЙ ГАБЬЯАГАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Белоусов Николай Константиновичые — Зүүн электросетиин автомашинын жолоошон.

Борисов Валерий Батуевичые — Гусиноозерско ГРЭС-эй халаанай начальник.

Васильев Виктор Степановичые—Байгалай электросетиин автомашинын жолоошон.

Венедиктова Надежда Викторовнае — «Бурятэнергын» инженер.

Дамбиев Валерий Лойжитовичые — «Бурятэнергын» автобазын жолоошон.

Киреева Галина Николаевнае — Гусиноозерско ГРЭС-эй машинист.

Куренков Алексей Герасимовичые — Урда электр[осе]тиин районой начальни[к].

Лобанов Сергей Ив[...]чые — Байгалай электрос[етиин] слесарь.

Малыгин Яков Георг[...]чые — Хойто электросе[тиин] электромонтер.

Морозова Лидия Се[...]нае — Түбэй электрос[етиин] ахалагша электромонтер.

Раднаев Олег Цыды[...]чые — «Забайкалсельэ[лектро]сетьстрой» трестын [Улаан-]Үдын 56-дахи оньhожор[уулагдамал] колоннын хабс[аргаг]шадай бригадир.

Цыренов Цыбендорж[и]реновичые — Энергой[...] рой лабораториин начал[ьник].

«АЖАЛДАА ШАЛГАРhАНАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Андриянов Олег Петровичые — Гусиноозерско ГРЭС-эй ахалагша электромонтер.

Бозякин Михаил Александровичые — Хойто электросетиин жолоошон.

Дашидондуков Валерий Батуевичые — Урда электросетиин электромонтернуудай бригадир.

Жанаев Батор Бадмаевичые — Зүүн электросетиин электромонтернуудай бригадир.

Кириленко Юрий Романовичые — УлаанҮдын дулаа дамжуулдаг сетиин слесарьнүүдэй бригадир.

Манхиров Иван Ивановичые — Улаан-Үдын ТЭЦ-эй ахалагша машинист.

Маркин Владимир Федоровичые — «Востокэнергомонтаж» трестын Гусиноозерско хабсаралгын управлени[йн сле]сарь.

Рупушев Анатолий Г[...]мовичые — Түбэй элект[росе]тиин албанай начальни[к].

Стрижов Игорь Алек[...]вичые — «Бурятэнергын» [...]най начальник.

Суетин Феофан Васи[...]чые — Байгалай электр[осетиин] слесарь.

Телешова Зинаида Н[...]евнае — «Бурятэнерго[спец]ремонт» предприятиин [...]тур-шэрдэгшэдэй бригад[ир].

Фролова Нина Алексе[ев]нае — Урда электрос[етиин] электрослесарь.

Фунцаев Иван Михай[ло]вичые — Гусиноозерско ГР[ЭС-эй] электрослесарь.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиу[мэй]
Түрүүлэгшэ А. ГРОМЫ[КО].

СССР-эй Верховно Соведэй Президиу[мэй]
Секретарь Т. МЕНТЕШАШВИ[ЛИ].

Москва, Кремль.
1986 оной апрелиин 29.

ХАБАРАЙ ТАРИЛГА 86

hУЖААГТУУЛБАЛ hУРАГГҮЙ ДЭЭР[Э]

hүүлэй жэлнүүдтэ манай республикада тэжээлэй шэнэ ургамалнууд—рапс, тоhолиг редькэ ехээр таригдадаг болоо. Жэшээлбэл, 1983 ондо малай тэжээлдэ хэрэглэхээр 4 мянган гектарта рапс таригдаhан hаа, 1985 ондо энэ тарилга 12 мянган гектар хүрэтэр үргэдхэгдөө. Саашадаашье рапс болон тэжээлэй шэмэ шанартай бусад ургамалнуудай тарилга хоёр, мүн хоёрhоо үлүү дахин үргэдхэгдэхөөр хараалагдана. Рапс болон тоhолиг редькэ таарамжатай хаhа болзорто, агротехническэ заабариин ёhоор таржа, hайнаар харууhалхада яhала баян ургаса абтадаг байха юм. Эдэ ургамалнуудые таржа, тогтууритай баян ургаса ургуулхын тула үрэhыень шиигтэй хүрьhэн соо гүйхэноор булаха хэрэгтэй. Хуурай талатай, мүн тала газартай зоны диилэнхи ажахынуудта рапс эртүүр тарихада hайнаар ургадаггүй байха юм. Тусхайлбал, газарайнь хүрьhэн шииг нойтоор бага байхаhаа гадна агаарынь хуурай, таhалгаряагүй шангаар hалхилна гээшэ. Эртүүр таригдаhан рапсда гансашье таарамжагүй сагай уларил бэшэ, мүн элдэб олон хорхой шумуул хоро хүргэнэ. Тиимэhээ малай тэжээлдэ хэрэглэхээр рапс, тоhолиг редькэеэ июнь hарын хоёрдохи хахадта тарихада саг болзорынь таарамжатай hайн гэжэ элирүүлэгдэнхэй.

Рапс болон тоhолиг редькын ногоон эшэ набшада протеин элбэг байдаг. Илангаяа хабарайхиhаа зундаа таригдаhан рапс протеинээр ехэ юм. Жэшээлбэл, Ивалгын ОПХ-гай поли дээрэ олон жэлэй (1981—1985 онуудта) туршада хэгдэhэн туршалгын дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, хабартаа, май hарын гурбадахи арбан хоногто таригдаhан рапсын тэжээлэй единицэ бүхэндэ 168 грамм протеинэй бии байдаг hаань, зундаа, июнь hарын гурбадахи арбан хоногто таригдаhан рапсын ногоон эшэ набшын тэжээлэй единицэ бүридэ 184 грамм протеин бии байдаг. Хэрбээ буурсаглахаhаань урид гэхэ гү, али түлэг ургаха үедэнь, эртүүр хуряажа хэрэглэхэдэ протеинээр бүри элбэг, тэжээлэй единицэ бүхэнэй 230—250 грамм болоно. Иигээд байхадаа, шэмэ шанартай рапс таридаг олохон ажахынууд энэ ургамалай асари ехэ арга боломжые хүсэдөөр хэрэглэжэ үшөөл бирагүй. Тодорхойлбол, малдаа протеин элбэгтэй шэмэ шанартай тэжээл элбэгээр бэлэдхэхын тула рапс, тоhолиг редькэеэ тэжээлэй бусад ургамалнуудтай холижо тариха болоно. Мүнөө үедэ республикымнай ажахынуудта малай тэжээл болохоор таригдаhан рапсын гурбанай хоёр хубинь бусад ургамалнуудтай холигдоhоншье hаа, ургасань ехэ бэшэ, гектарай оройдоол 80—100 центнер байха юм. Хэрбээ холимог тарилгын ургаса эрид дээшэлүүлхэ гэбэл, нэн түрүүлэн тариха саг болзорыень, онол аргыень зүбөөр шэлэжэ тодорхойлхо хэрэгтэй.

ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Буряадай хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институдай тэжээл үйлэдбэрилхэ таhагай научна хүдэлмэрилэгшэд рапстай холижо тариха ургамалнуудые, тарилгын саг болзорые, онол аргануудые элирүүлхээр 1981—1985 онуудта туршалга хэhэн байха. Тиигэжэ энэ туршалга хэhэнэй ашаар рапс кукурузатай, наран сэсэгтэй, обёостой, ешмээнтэй болон бусад ургамалтай холижо тарихада ургасатай гэжэ элирүүлэгдээ юм. Тарилгын болзор холижо таригдаха ургамалhаа, мүн газарай хүрьhэнэй ямараар шииггүүлэгдэhэнэй зэргээр тодорхойлогдоно. Рапсые кукуруза, наран сэсэгтэй холижо тарихадаа холихо ургамалнуудайнь тарилгын болзорые баримталхада hайн. Хэрбээ хуурай тала газарай эрхэ байдалда рапс ороohото ургамалнуудтай холижо тарихадаа июнь hарын гурбадахи арбан хоногто үнгэргэхэдэ таарамжатай. Энээнhээ эртүүр тарихада ургасань эрид доошолдог байна ха юм.

Бидэ туршалга үнгэргэхэдөө тарилгын хоёр арга хэрэглээбди. Нэгэдэхинь—ургамал бүхэнөө hужаагтуулан сэбэрээр амяарлан таряабди. Хоёрдохинь—бүхы поли дээрээ холижо тариhан байнабди. Холижо тарихадаа ургамал бүхэнөө hубарюулан дабхарлажа тарилга хээбди. Юуб гэхэдэ, рапс болон холигдожо таригдаха ургамалай үрэhэн хоёр ондоо гүнзэгыдэ булагдаха байна ха юм. Хоёрдохи аргаар тарилга хэхэдээ рапс бүхы нормынгоо ёhоор, харин холигдохо ургамалынь 50 процент нормоор таригдаа.

Рапс тарилгын hүүлээр бултайхаhаа хойшо 35—40 хоногой туршада тон удаанаар ургадаг ургамал юм. Тиимэhээ бусад ургамалтай сэхэ холижо тарихада түргэн доройтожо хосорно. Тиимэhээ рапс hужаагтуулан тарихада баян ургасатай гэжэ тэрэ туршалганууд элирүүлээ. Жэшээлбэл, Ивалгын ОПХ-гай механизаторнууд полиёо уридшалан hайнаар элдүүрилжэ бэлдээд, hужаагтуулан хэдэн янзын ургамалнуудые тарина. Тиихэдээ залаата ургамалнууд холигдожо таригдахада[а] заабол сэбэрээр таригд[адаг ...] дэ hужааг бүхэниинь [...] гү, али агрегадай энгээ[р ...] байдаг. Харин тарилг[а ...] бүхэн ургамалай [...] тааруулагдана.

Ивалгын ОПХ 198[1 ...] рапс hужаагтуулан та[...] обёос, ешмээн, ороо[ho ...] сад ургамалнуудай хо[...] рэглэдэг гуримтай. Э[...] бүхэндэ 100 гектарта [...]рилга хэгдэдэг. Энэнь [...]гаа талаар зеленко бол[...] обёосhоо 15—25 проц[ент] харин протеинээрээ 1,5 [...] дээшэ байха юм.

Рапсhаа гадна тоhолиг [редь]кэ иигэжэ тарихада аш[...]тэй. Редькын үрэhэн [...]хиhаа томо юм. Тиимэ[hээ ...] hэлиг хүнгэн хүрьhэндэ [...]тиметр гүнзэгыдэ була[...] маагүй байдаг. Тоhол[иг ред]кын үрэhые обёосто[й ...] мээнтэй, шэниисэтэй, т[...]ряантай холижо тари[...]хид. Гектар бүхэндэ [...] редькын 1,0 миллион үр[...] ряанай 2,0 миллион о[...]той холижо тарихада х[...] Ивалгын ОПХ 1981 онhо[о ...] арга хэрэглэхэдээ яhала [...] дүнгүүдые туйлана.

Л. ЕМЕЛЬЯН[ОВ],
Буряадай хүдөө ажахы[н эрдэм] шэнжэлгын институдай [...] хүдэлмэрилэгшэ, хүдөө а[жахын] эрдэмэй кандидат.

«...М-ТЕХНИКЫН ДЭБЖЭЛТЭ БА БУРЯАДАЙ ЛИТЕРАТУРА»

...эмхинүүдэй зүгһөө буряад ли...ра үндэр сэгнэлтэдэ хүртэдэг ...эжэ тэмдэглэхэ шухала. Энэ ...нхаралынь илангаяа жараад ...али мэдэрэгдэжэ эхилээ һэн. 1961 оной нажар РСФСР-эй ...олшодой холбооной правле...етарнадай нүүдэл зүблөөн ...э болоһон юм. Тэрэ үедэ ...түрүүлэгшэ байһан, суута ...зохёолшо Л. С. Соболев бү...элэгшэдтэй, мэдээжэ уран зо...хамта зүблөөе хүтэлбэрил...

...й нажар хоёрдохи тиимэ зүб...ан-Үдэдэ болоһон түүхэтэй. ...Уран зохёолшодой холбооной ...түрүүлэгшын нэгэдэхи ор...инскэ шангай лауреат, мү...ис Ажалай Герой Ю. В. Бон...үтэй томо-томо шүүмжэлэг...зохёолшод тэрэ зүблөөе хү...һэн. Тиихэдэ 1983 ондо Мо...ряад литературын ба искусст...үүдэй болоходо, манай зо...бүтээлнүүд үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэжэ, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна.

Харин эдэ үдэрнүүдтэ буряад уран зохёолой байдалда баһа нэгэ ехэ һайндэр болохонь. Ямар бэ гэхэдэ, «Эрдэм-техникын дэбжэлтэ ба Буряадай литература» гэһэн темээр «Литературная Россия» газетын «түхэреэн стол» Улаан-Үдэдэ зарлагдаа бшуу. «Литературная Россия» газетын ахамад редакторай нэгэдэхи орлогшо А. Г. ЕГОРУНИН, тус газетын национальна литературын таһагые даагша, мэдээжэ шүүмжэлэгшэ ба очеркист М. Н. ЛОМУНОВА, РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин гэшүүн А. М. ТУРКОВ (гол элидхэлшэ) хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор, шүүмжэлэгшэ В. А. СУРГАНОВ, мэдээжэ шүүмжэлэгшэ, публицист И. Е. ФИЛОНЕНКО, «Советская Россия» хэблэлэй национальна литературын таһагые даагша Е. Н. ИМБОВИЦ, поэт Вл. БОЯРИНОВ, «Литературная Россия» газетын корреспондент К. КОКОШКИН болон бусад нүхэд үсэгэлдэр хүрэжэ ерэбэ.

Буряад литературын һүүлэй үедэ бии болоһон романууд, повестьнууд, рассказууд, поэмэнүүд ба шүлэгүүд алишье талаһаа гүнзэгыгөөр шэнжэлэгдэн, үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэхэ. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, буряад литературын амжалтанууд, дутагдалнууд тухай, саашанхи хүгжэлтын гол шухала асуудалнууд тухай айлшаднай һанамжануудаа хэлэхэ байна. Гадна манай республикын шүүмжэлэгшэд: хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй докторнууд В. Ц. НАЙДАКОВ, М. П. ХАМАГАНОВ, А. И. УЛАНОВ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидадууд Ц-А. Д. ДУГАРНИМАЕВ, С. Ж. БАЛДАНОВ, Э. А. УЛАНОВ болон бусад олон нүхэд «түхэреэн столой» хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаха юм.

Имагтал буряад уран зохёол тухай хөөрэлдэлгэ болоод түгэсэхэ бэшэ, харин һонин уулзалганууд болохо байна.

Түбэй «Литературная Россия» газетын эмхидхэһэн «түхэреэн столдо» зорюулан, уран зохёолой энэ хуудаһан гаргагдаба.

Уран зохёолой хуудаһан

ШЭНЭ ЗАХАТА БҮТЭЭХЭ

МАНАЙ ТҮРЭЛ партиин XXVII съездын хүдэлмэриие айхабтар һонирхоһон, тэндэ табигдаһан түсэб зорилгонуудые зүрхэндөө хадуужа абаһан байнабди. Иимэ үнэн сэхэ, зүрхэ сэдьхэл, ухаан бодол доһолгомо хөөрэлдөөн үнинэйшье болоогүй.

Уран зохёолшодой ажалай удха шанар тухай, арад зонойнгоо урда тэдэнэрэй ямар ехэ харюусалгатай байһан тухай партиин съезд дээрэ тон тодоор дахин хэлэгдэбэ. Уран зохёолдо бии байһан дутагдалнууд тухай съездын үндэр трибуна дээрэһээ сэхэ рууһь хэлэгдээ гээшэ. Тэдэ хэлэгдэһэн үгэнүүд буряад уран зохёолшодто сэхэ хабаатай. Мүнөө түрүүн туйлаһан амжалтаараа омогорхохо, илангаяа тэрээн дээрээ тогтошохо бэшэ, улам урагшаа шармайжа, бүри ехэ, ёһотой амжалтануудые туйлахын тула эрмэлзэхэ саг тулажа ерээ. Һүүлэй хэдэн жэл соо манай уран зохёолдо хэдэн олон роман, повестьнууд, поэмэнүүд, шүлэгүүд бэшэгдэжэ, ганса Улаан-Үдэдэ бэшэ, ород хэлэн дээрэ оршуулагдажа, Москвада болон бусад газарнуудташье хэблэгдээ.

Эдэ зохёолуудай дунда Доржо Эрдынеевэй «Ехэ үг» гэжэ роман тушаа халта тогтохо дуран хүрэнэ. Энэ хадаа манай ажабайдалай үргэн замые хорёод онһоо эхилээд, мүнөө үдэр хүрэтэр харуулһан томохон зохёол болоно.

Буряадай уран зохёолдо хүдэлмэришэн хүнэй хуби заяа, ажал хэрэг, хүсэл зоригые харуулһан зохёолнууд түрүүн тон хомор байһан юм. Энэ талаар Доржо Эрдынеев бага бэшэ амжалта туйлаһан байна.

Балдан Ябжановай «Зоной хэшэг», Даша-Дэмбэрэл Дугаровай «Хангаи», Ардан Ангархаевай «Мүнхэ ногоон хасуури», Цырен-Дондог Хамаевай «Хэнзэ ногоон» гэжэ романууд, Сергей Цырендоржиевай «Мүнхэ эрьесэ» гэжэ повесть, «Баяртай, тохорюун шубууд» гэжэ повесть болон рассказуудай ном, Владимир Сыреновэй «Эрхүү голой эрьедэ» гэһэн повестьнууд, Цыдып Цырендоржиевай «Талын зүргэнүүд» гэжэ новеллэнүүдһээ бүридэһэн повесть, Дондок Цыбановай «Һайхан сэдьхэл» гэжэ повесть, Баатар Романовай «Эмээл дээрэ» гэжэ рассказуудай болон повестиин ном, мүн «Байгал» журналда Цырен-Дулма Дондоковагай «Жаргалай мүндэлөөн» гэжэ роман, залуу уран зохёолшо Ринчин Нимаевай «Ажабайдал, шамдаа дуратайб» гэжэ повесть болон бусад зохёолнууд һүүлэй хоёрхон жэлэй туршада буряад хэлэн дээрэ гараһан байна. Юрэдөө, һүүлэй табан жэл соо буряад хэлэн дээрэ дүшэ гаран зохёолшодой 60—70 гаран ном хэблэгдээ. Эдэнһээ гадуур залуу уран зохёолшодой хори гаран ном уншагшадай һонирхолдо табигдаа.

Мүнөөнэй буряад прозын гол туйлалта юу харуулнаб гэхэдэ, манай зохёолшод өөрынгөө нютагай байдалые гансал зураглаад һуухаяа болижо, орон дэлхэйнгээ үргэн дэлисэдэ гараа.

Мүнөө үе сагые харуулһан зохёолнуудые халуунаар амаршалаад, һүүлэй хэдэн жэл соо болоһон хубилалтануудые, дайралдаһан олон тоото бэрхэшээлнүүдые, хатуу шанга асуудалнуудые манай зохёолшод тойрожо гарангүй, үргэнөөр харуулжа, манай үеын шэнэ геройнуудые зохёолнууд соогоо тобойлгон гаргажа хэр шадана гээшэб гэжэ һонирхохомнай ойлгостой.

Гэбэшье мүнөө болотор эдэ зохёолнууд тухай нэгэшье дэлгэрэнгы шэнжэлэл, заримдаа бүри бишыханшье тэмдэглэлнүүд манай газетэнүүдтэ гараадүй байһаниинь харамтай. Өөһэд өөһэдынгөө зохёолнуудые хурса нюдөөр, шэнэ сагай шүүмжэлгын харасаар үшөө хараагүй байһыемнай энэ ушар гэршэлнэ.

Зүгөөр дээрэ дурсагдаһан эдэ зохеолнууд хэблэгдэхэдэө, бүри урдань манай Уран зохеолшодой холбоондо, «Байгал» журналай редколлеги дээрэ бултадаа шүүмжэлэгдэн хэлсэгдэһэн байха юм. Харин тэрэ хэлсэлгэн дээрэ хэлэгдэһэн шүүмжэлгын мүрөөр заһабарилгын хүдэлмэри хүсэд хэнгүй, удха шанарайнгаа, уран һайханайнгаа талаар дутуутай зохёолнуудые манай авторнууд хэблэлдэ абаашадаг заншалтай.

Манай Уран зохёолой холбоондо болодог зүбшэн хэлсэлгэнэй үедэ эрдэмтэд Ц-А. Д. Дугарнимаев, С. Ж. Балданов, Е. В. Баранникова, Г. О. Туденов болон бусад тон ехэ туһа хүргэдэг. Теэд эдэмнай үсөөдэнэ даа. Хэлэ, бэшэгэй талаар манай республикада хэдэн арбаад эрдэмтэд бии гэжэ мэдэнэбди. Уран зохёолоймнай халуун хэрэгтэ тэдэнэрэй хабаадажа, шүүмжэлэл, һанамжануудаа хэлэдэг, бэшэдэг байгаа һаань, олохон алдуу эндүүнүүднай заһагдаха, наин номууд үнэн сэгнэлтээ абаха һэн.

Энэ жэлэй май һарын һүүл багта манай республикада Москваһаа «Литературная Россия» гэжэ газетын редколлегиин суглаан болохо. Тэрэ редколлеги дээрэ манай зохёолшодой олохон номууд шүүмжэлэгдэхэ, зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Мүн һүүлэй үедэ буряад хэлэн дээрэ хэблэгдээд, үшөө ород хэлэн дээрэ оршуулагдаагүй байһан зохёолнуудые «Литературная Россия» газетын редколлеги дээрэ баһа табилсаха хүсэлэнтэйбди.

Гадна энэ жэлэй намар манай республикада буряад поэзиин талаар ехэ зүблөөн болохо. Манай поэзиин һүүлэй үеын амжалта, дутуу дунданууд, бүхы уран зохеолоймнай урда табигдаһан шэнэ зорилгонууд тон элеэр тодорон гаража ерэхэ байха.

Буряадай уран шүлэглэл өөрын онсо шэнжэтэй. Энэнь юун бэ гэхэдэ, янза бүриин хэмжүүр, сохисо, дэлгэр баян шухаг маяг, аялга, арадай хэлэндэ, арадай аман зохёолдо дүтэрхы байһан ябадал болоно.

Буряадай мүнөө үеын поэзи гээшэ бүхы совет поэзиин таһаршагүй нэгэ хубинь байхатайгаа хамта өөрынгөө оюун дардам харгытай. Һүүлэй үедэ Николай Дамдиновай, Дамба Жалсараевай, Гунга Чимитовэй, Чимит-Рэгзэн Намжиловай, Георгий Дашабыловай, Цырендулма Дондогойн, Лопсон Тапхаевай, Шагдар Байминовай болон бусадай шүлэгүүд олон зондо һайшаагдан ханхинаһаар байна.

Тэдэнэрэй дунда манай ахамад поэт Цэдэн Галсановай дуун үнеэхил гушаад оной үедэ шэнги, шэнэ сагай шэнэ долгиндо гаран, үе сагаа үшөө шангаар магтаһан зандаа.

Нёдондо жэлдэ манай республикада залуу уран зохёолшодой арбан хоёрдохи конференци боложо үнгэрөө һэн. Тэрэ конференцидэ хори гаран залуушуулай зохёолнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

Зүүн Сибириин технологическа институдай багша, философиин эрдэмэй кандидат Дондоб Очировай шүлэгүүд тэндэ һайн сэгнэлтэдэ хүртөө. Энэ нүхэрнай эрдэмэйнгээ дээдэ һургуулида багшалхынгаа хажуугаар, һонирхолтой шүлэгүүдые бэшэдэг. Тэрээндэнь бидэ баһал баярлаһан байнабди. Һаяар Дондоб Очировай шүлэгүүд Буряадай номой хэблэлээр барлагдан гарахаяа байна.

Мүн залуушулай конференци бүхэн үргэн олон уншагшадтаа шэнэ нэрэ нээдэг юм. Энэ талаар абажа үзэхэ болоо һаа, залуу шүлэгшэ Дулма Сампиловае дурдажа болохо байна. Энэ басагамнай дунда һургуулиин һүүлдэ Томск хотодо һураад, мүнөө СССР-эй Наукануудай академиин Буряадай филиалда техник-лаборантаар хүдэлнэ. Дулма Сампиловагай бэшэһэн шүлэгүүд конференцидэ хабаадаһан олон зоной шэхэндэ хабарай шэнэ һэбшээн шэнгеэр дуулдаа һэн.

Мүн залуушуулай түрүүшын номуудые бидэнэр Уран зохёолойнгоо холбоондо дахин зүбшэн хэлсээд, уран зохёолой үргэн замда, хатуу бэрхэ ажалдань амжалта хүсэн, амаршалдаг заншалтай болонхойбди. Һүүлэй үедэ Жорж Юбухаев, Галина Базаржапова, Батожаргал Гармажапов, Баатар Шагдаров гэгшэдэй түрүүшын номуудые амаршалһан байнабди.

Хүүгэд тухай зохёолнууд тон үсөөнөөр бэшэгдэнэ гэжэ һаяшаг «Буряад үнэн» газетэдэ тон зүб шүүмжэлэгдээ. Энэ талаар мүнөө жэлдэ нээгдэхэеэ байһан «Хараасгай» гэжэ уран зохёолой, уран һайханай журнал өөрынгөө эрхим үүргые дүүргэхэ бээз гэжэ найдагдана.

Мүн залуушуулай зохёохы ажалда дутуу дунданууд баһал олон. Илангаяа залуушуул түрэлхи хэлэеэ багаар шудалдаг, энэ хэлэнэйнгээ баялигые зохёол соогоо хүсэд хэрэглэжэ шададаггүй, арадайнгаа аман үгые онсо һайнаар үзэдэггүй боложо байна.

Зүгөөр һүүлэй үедэ республикымнай һургуулинуудта буряад хэлэ үзэлгэдэ ёһотой анхарал хандуулдаг боложо эхилээ. Тиимэһээ һаяын сагта энэ талаар хаа хаанагүй һайжархын тэмдэг үзэгдэхэ бэзэ гэжэ һанагдана.

Гэхэ зуура буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг номуудай оройдоо нэгэ мянган хэһэгээр гарадаг болоһониинь өөрынгөө онсо нүлөө үзүүлнэ. Юундэб гэхэдэ, мүнөө хүдөөгэй номой магазинуудта буряад уран зохёолшодой номуудые оройдоо олохогүйт. Агын ба Усть-Ордын автономито округуудта буряад ном тон үсөөнөөр эльгээгдэнэ.

Мүн һүүлэй үедэ Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическа театрай сценэ дээрэ нютагай драматургнуудай пьесэнүүдээр табигдаһан зүжэгүүд олон тоото харагшадые, үргэн олониитые ехээр баярлуулхаяа болёод байна. Эндэ баһал уран зохёолшод гэмтэй гэжэ хэлэгдэнэ. Үнэхөөрөөшье, абаад үзэхэдэ, композиторай дуу бэшэхэдэ, шүлэг хэрэгтэй, режиссёрой зүжэг табихада, пьесэ хэрэгтэй. Зүгөөр тон түрүүн һайн роман, поэмэ хэрэгтэй!

Эгээл тиимэһээ уран зохёолшо бүхэнэй харюусалга мүнөө бүри ехэ дээшэлжэ, өөрынгөө мэргэжэлые, ниитэ хараа бодолоо, эрдэм һургуулияа улам дээшэлүүлхэ, уран гуурһаа улам хурсадхан, шэнэ үеын шанга эрилтые үнэн зүбөөр ойлгожо, зүрхэ сэдьхэлдэ халуунаар буйлуулан, арад зонойнгоо урда түргэдхэн табиха уялгатай болоно.

Зүгөөр нэгэ захаһаа нүгөө заха руу гансата халба һүрэлгэн баһа тон аюултай. Мүнөө өөһэдынгөө дутуу дунданудые бидэнэр түргэн заһахын хажуугаар һүүлэй үедэ манай уран зохёолдо дайралдаһан һайн һайхан ушарнуудые мартаха ёһогүйбди.

Жэшээлхэдэ, мүнөө республика соомнай хаа хаанагүй Николай Дамдиновай, Гунга Чимитовэй шэнэ дуунууд зэдэлнэ, буряад драмын театрай сценэ дээрэ Доржи Эрдынеевэй «Бальжан хатан» гэжэ зүжэг олоной анхаралые татана, манай номой хэблэлээр һаяхан гараһан Цыдып Цырендоржиевай «Талын зүргэнүүд», Владимир Сыреновэй «Эрхүү голой эрьедэ» гэһэн повестьнууд, залуу шүлэгшэ Галина Базаржаповагай «Эхын энхэрэл» гэжэ түрүүшын ном уншагшадай зүрхэ сэдьхэлые буляана.

Эдэ бүгэдые хараад, шагнаад, уншаад, түрэл уран зохёолойнгоо үнгэрһэн алдарта замые зосоогоо мүнөө бодоод үзэхэдэ, манай уран зохёолой һаяын сагта үшөө ехэ амжалтануудые туйлаха байһаниинь бүришье эли болоно.

Ц. ГАЛАНОВ.

Уншагшын һанамжа

АЖАБАЙДАЛАЙ АЛТАН ҺАБАГША

МАНАЙ буряад уран зохёолдо шүлэглэмэл найруулганууд жэлһээ жэлдэ шэнэ номуудаар, шэнэ бодолнуудаар арьбадхагдана. Энээнэй нэгэ баримта болохо зүйл гэхэдэ, 1985 ондо Буряадай номой хэблэлээр гараһан «Замай, сагай суурянууд» гэһэн нэгэ боти ном болоно. Авторынь — Буряадай арадай поэт Д. З. Жалсараев. Эндэ би шэнжэлэл дэлбэлхэеэ һанана бэшэб. Гансахан лэ ажабайдалай угалзанууд сооһоо мүндэлһэн шүлэгүүд тушаань өөрынгөө үгэ хэлэхэ хүсэл байна. Ажабайдал хадаа ажалай ба тэмсэлэй агууехэ һургуули ха юм.

Мүнөө сагаймнай эрилтэ хэзээ хэзээнэйхиһээ ташха ондоо шатада гаранхай. Хүн бүхэнһөө тон ехэ харюусалга, дэлхэйн үмэнэ хүн ёһоёо гүнзэгыгөөр мэдэрэлгэ болоод, али бүхы һайн һайханиие, мүн баһа үүргээ үнэн сэхээр, хэлбэришэгүйгөөр сахихыемнай хүлеэнэ. Эгээл энээндэ харюу үгэһэн мэтэ, поэдэй нэгэ шүлэг соо (223-дахи нюур) олые хараһан ехые үзэһэн үндэр наһатай үбгэнэй үгөөр иигэжэ баталагдана:

Зон орон хоёройнгоо
Зол зоболон хоёрые
Хубиин хэрэг шэнгеэр
Хубаалдажа байхаһаа
Үлүү ехэ жаргал
Үндэр наһандаа үзөөгүйб!..

Ургажа ябаһан үетэнэй хүмүүжэл ба тэдэнэй хуби заяан тухай «Нэгэтэ эсэгэ хүбүүгээ» (224-дэхи нюур) гэһэн шүлэг соо бодото һургуулиин һонин зангилаае, имагтал шүлэгэйл уран аргаар шадажа тобшолно. Эсэгэнь хүбүүгээ моринdo мордохуулһан бэеэрээ, хойноһоонь унаашынь ууса худар «бүхы хүсэ шадалаараа буулгажархиба ташуураа, хүбүүхэнэй нюргандаш хүртэлсэбэ хэбэртэй». Сошоһон морин юун байха юм, собхорон харайжа арилаал гүбэ. Тэрэ шүлэг иигэжэ түгэсэнэ:

Хожом тэрэ хүбүүн
Хүлэг байдал хоёрһоо,
Хэды тэдэнэй булгибашье,
Хэзээдэшье унахагүйл!

«Хайралаа һаа, бү хайрала», — гэһэн арадай сэсэн бодолые гансата һануулжа, энээхэн жэшээ бодото байдалай уран зураг болоно. Газарай хужар дабһа, гарай хүлһэ шуһа амталангүйгөөр, ажабайдалай, богоһые гэнтэ алхаха гээшэ залуу үетэндэ олон түбэгтэй байхань дамжаггүй.

Дэлхэйн жама ёһон ба тэрэнэй хуулита хүгжэлтэ дээрэ үндэһэлһэн ажамидаралайнгаа имагтал зүб сэгнэлтэтэй байха тушаа хүн бүхэнэй мартажа болохогүйе һануулна:

Хооһо нойтоор ябаагүйдөө
Хүсөөг хара хилээмээсэ
Хүсэд сэгнэнэгүйлди.
Аюул зоболон үзөөгүйдөө
Амиды ябаһан жаргалаа!
Арайл багаар сэгнэнэлди

Эдэ — ажабайдалһаа ургажа гараһан мүрнүүд гээшэл даа! Оршон тойроноо хурса нюдөөр ажаглахаһаа гадна, өөрынгөө хара бэедэ хүнэй шүүмжэлхы ёһоор хандажа ябаха тухай тобшолһон нэгэ шүлэг:

Зүгөөр гэнтэ өөрыгөө
Зүбөөр мэдэхэ гэбэл,
Гансал нүхэдэйнгөө хэлэһые
Ганжарлан урдаа барингүй—
Шангахан дайсадайнгаа
Шам тухай хэлэһые
Шагнахадад гэжэ ябаарай!

Орёо бэрхэтэй оршон байдал соо тээрмын хоёр шулуун мэтэ, мүнөө үе сагнай мушхаран эрьелдэнэ. Үе сагайнгаа һаба соогуур урдаһаншье, тамарһаншье хүнүүд олон ааб даа. Эгээл иимэһээ:

Байдал гээшэ орёохон
Байдаг юм даа элдэб зүйл.
Наран толорон байтараа,
Үүлэн бүүжа магадгүйл.
Улаан зүрхэн шулуун бэшэл,
Уян зөөлэн эрдэнил.
Бэрхэшээл дүүрэн дэлхэй дээр
Бэе бэеэ гамнаеыл!

Ажабайдал — гүйсэд үшөөл шэнжэлэгдээгүй гүн ехэ далай! Энэ далай соо ганса нэгэн хүнүүдһээ байтагай бүхэли оронууд зүг шэгээ алданхай, хайшаашьеб даа тамарнад. Харин бидэ — Совет ороной олон яһанай эрхэтэд,—тэрэ тоодо манай суута дуушан Д. З. Жалсараев — иигэжэ хэлэхэ эрхэтэй байһандаа омог жаргалтайлди:

...Табан үзэгөөр бата
гагнаатай нэрэнь
Табан түбидэ наран шэнгеэр
гэрэлтэнэл.

Саг үеынгөө сахилгаан түргэн эрьесые, уласхоорондын урилдаа ехэтэ тэмсэлые, ажабайдалай амин гол һабагшаар аялга гурэжэ, дундаршагүй дуугаараа «дүрбэн зүгөө, дүрбэн сагаа» дүүрэн тэгшээр зэдэлгэжэ ябаһан дуушанайнгаа шүлэгүүдтэй танилсажа хужарлабабди.

Шүлэг—шүгнэлтэ сэдьхэлэй шэдитэ дуун! Шүгнэл түгэс сэдьхэлтэн лэ бүтүүе таажа шадаха оюун хурса мэдэрэлтэй, бүхэлиие задалжа шадаха уран мэргэн зэмсэгтэй ха юм.

Энэ хэлэгшэдэмнай дүүрэн харюусаһан мүрнүүд тэрэл «Гунан дайдын гушан гурбан дуун соо» зэдэлнэ гэбэл:

Гашуудалтай, баяртай,
Гасалантай, жаргалтай
Һүртэ хоёр замбиин
Һүдалай сохидол бүхэниие,
Сейсмограф локатортал,
Сэхэ тодон абахатайб!

Зүб лэ даа. Поэзиин орьёл дээрэһээ холые шэртэн, ерэжэ ябаһан саг тухайгаа поэт домоглон түүрээнэ. Үндэһэн буряад поэзиимнай алтан жасада жэнхэни шүлэгүүдэй томохон боти ном нэмэжэ, олон түмэн уншагшадаа баясуулба!

Д. ДОРЖОГУТАБАЙ,
СССР-эй кинематографиин отличник.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон манай республикын уран зохёолшод ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха бүгэдэ арадай хэрэгтэ хубитаяа оруулха гэжэ эрмэлзэнэ. Һүүлэй үедэ хото, хүдөө нютагуудаар ябажа, уншагшадтаяа уулзалгануудые үнгэргэнэ, тэдэнэй хүсэл эрмэлзэлые мэдэжэ абахые оролдоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: уран зохёолшод Цыден-Жаб Жимбиев, Гарма-Доди Дамбаев гэгшэд зохёохы ажалайнгаа хараа түсэбүүд тухай һанамжаяа андалдажа байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҺҮРШЭ*)

...фермэдэ
...һураггай,
...рга руугаа
...буулгуулдаг,
...опуулхаһаа
байтагай,
...шоодбори
болоһон
...һэн гэхэ,
...ходо ябаха.
...нэгэтэ
...ерэбэ,
...гэтэн,
...рэн хэлэбэ:
...оо харана гүт:
...лохоб бэлээр.
...үбһэ эдижэ,
...допёохот
нилээн.
...даа манда,
хэрэггүй!
...хэш шортоо.
...нгүй мүртоо,
...од лэ ябая,—
...рхаалдабад,
...лан янзатай
...еолдобод.
...айшье даа,—
гээд, һүршэ

Тархияа шэхэбэ, эбэрээ
эршэлбэ.
Тайлдашагүй гасаатай харша
Таһа хүзүүень хабшаба.
Ядагар эбэрынь торсолдоод,
Яашье мултаржа үгэбэгүй.
Ташаан бэень зохолоод,
Ташуур һанагдаад һалабагүй:
— Абыт намаяа, нүхэдүүд!
Алуулхатнайл, хара
ухэрнүүд!
Тохиижо юундэ байгаабта!
Танайл түлөө оролдоо һэм.
—Хари, хари —гэлдэбэд
үнеэд.—
Хоолой һархинсагаа
дүүргэхээ
Хомхойроо бэшэ һэн гүш!—
гээд,
Холо хээрын хагданда
Хооллохоёо ябашабад.
Нүгэл мэдэхэгүй
һүршэнүүдтэ
Нюдэндэнь халхабшал
хэрэгтэй даа.

Э. МАНЗАРОВ.

*) Һүршэ — үбһэнэй хорёодо ородог малые Түнхэндэ иигэжэ нэрлэдэг.

Рассказ

ҮЛЗЫ ХУТАГАЙ УТАҺАН

Нэгэ хэды хоноод, түрэһэн үдэрөө тэмдэглэхээ байтарни, ханяадан хүрэжэ эмшэндэ бэеэ үзүүлхэ баатай болобоб. Хүдэлмэриһөөмни сүлөөлһэн ушарһаа... «Эдэгэтэрээ гэртээ миин байхадаа, залхуумни хүрэшэхэл. Энэ һамбаандаа хүдөө гараад ерэхэ байна. Ерэ гаратай нагаса эжыгээ эрьехэ арга байна ха юм. Һая наашашье тэрээнтээ уулзаха заб олгошогүй һэмби»,— гэжэ бодоодхибоб. Тиигэжэ түргэн зуура юу хээхэниие суглуулаад, түрэл нютагаа ошобоб.

Эгэшэ дүүнэрэймни харууһанда орошоһон нагаса эжымни хэбтэриин болоһоншье һаа, ухаагаараа яһала һонор байба. Намайе харамсаараа баярлажа, хасарыем оло дахин үндэһэнэйнь удаа: «Нагаса эжы, бэетнай бараг гү?»—гэбэб.

— Нэгэл хэм соогооб даа... Хүүгэдээ удаан тухашараадаггүй һаа гэжэ һанахада, үхэлшье ерэжэ үгэнэгүй...

— Амиды мэндэ байһантнай болоол гээшэ.

— Энэ дороошье хада гэртээ харяа һаа, ехээр шаналхагүйб... Хүлеэһэн хүнтээ уулзаһандаа сэдьхэлнишье амарба... Мухаа, шамайгаа нилээн һанаалби... Яагаа удаан ерээгүйбши?

— Арга олдоогүйл даа.

— Ажалтай хүн тиигээл гүбши даа... Тэндээ намда ехээр һанаата бү боло, зүү? — гээд, өөртэнь абаашаһан бэлэг сэлэгһээмни үхибүүдтэ хубаажа эхилбэ.

Тиихэ зуураа ехэл омогорхонгёор, бардамаар: «Аша хүбүүнэйм асарһан хэшэгһээ хүртэлсэжэ, конфетэ, сүүшхэһээ ама хүрэгты... Шүдэгүй битнай юу хороохо һэмбиб»,— гэхэ юм...

Һүүлээрнь нагаса эжым хажуудань табяатай модон шэрээгэй һугалга ууделжа, туулмагтай юумэ гаргаад, намда үгэбэ. Бүд туулмагхан соо янгдайтар хэгдэһэн үрмэ, хүшөөһэнһөө ама хүрэхыем ажаглан: «Шамдаал суглуулааб... Садатараа эди даа», — гэжэ бэеынь һула дээрэһээ дарьбаганаһан, тиибэшье угаа энхэргэн хоолойгоор хэлээд, нам руу сэхэл бахаа ханангяар хараба.

Һүүлээрнь намдаа нютагайнгаа һонинуудые хөөрэхэ зуураа: «Нюун нөөнгүйгөөр үнэн сэхээ хэлээшэмни дээрэ. Эндэхи алаабхинуудтамнай сагаан бүд гаранагүй. Иигээд наһа барахадаа, тиимэ юумээр орёолгохо ёһотойб» — гэхэдэнь, досоом аягүй болоод, юушье хэлэхээ ойлгожо ядан, саг зуура аниргүй һуубаб.

Тиигээд аргадажа оробоб: «Энэ мэтын юумээр бэеэ зобоонгүй, түргэн бараг болохоёол оролдыт даа. Бидэнээ хаража, үшөө удаан һуухалта».

Нагаса эжын зөөлэхэн хараса шарайем эльбээд абана. «Ямаршье хүн мүнхэ бэшэ ха юм даа... Энэ дэлхэйдэ түрэгшэд булта өөһэдын болзортой... Бишье удаан амидархаяа болибо хэбэртэйб... Теэд яахаб... Амиды ябаһан сагтаа һайн муу хоёрые үзэхысэ үзөөб... Таанадайнгаа, үри хүүгэдэйнгээ, элүүр энхэ ажаһуухые хаража үрдиһэндөө досоомни тэниглэн байна», — гэжэ аалиханаар дуугархыень шагнаһан би: «Нээрээшье, хүн бүхэн наһа бараха табисууртайл... Нагаса эжымни мүнхэрхэдэнь, бүхы хэһэн һайхан хэрэгүүдынь мартагдахагүйл... Урдандаа уран гоёор зурагдаһан зурагууд, саг жэлнүүдэй ошобошье, оройдоо үнгэеэ бууранагүй ха юм», — гэжэ шэбшээд, үни хада нагаса баабайнгаа дархалһан модон шэрээ тээшэ шэртэбэб.

Зүгөөр нагаса эжымни энэ бодолыем тааһан мэтээр: «Энээхэн модон шэрээ дээрэ зурагдаһан угалзашни хүнэй жаргалай үеын үедэ таһархагүйе тэмдэглэһэн үлзы хутагай утаһан гээшэ», — гэжэ ойлгуулха юм.

Гэнтэ дороһоо абажа хаяхадам, тэрэм һанаата боложо, «Һалхи абаа хэбэртэйш... Эм уужа, дулаанаар бэеэ срёогоод, унтахаһаашни дээрэ юумэн үгы», — гэжэ орондоо хэбтэһэн шэгтээ тухашарба.

Үглөөдэрынь нагаса эжымни үбдэжэ, халууржа, ханяажа, хүндөөр амилжа эхилбэ. Эмшэниие дуудахадамнайшье, туһа болобогүй. Бэень муудаа муудаһаар, огто эдеэнһээ гарашаба. Ойронь һууһан минии гарые бариад, табиха дурагүй болобо.

«Мухыхаан, алишье сагта хүнүүдтэ зөөлэнөөр хандажа, үбгэд хүгшэдтэ туһалжа ябаарай... Шиниингээ дулаахан гар барихадаа, газар дэлхэйн үбсүүнһээ шагтагалдажа, заха хизааргүй холын дайдануудаар тогтон торонгүй хиидэхээ болино хэбэртэйб. Ши намайе энэ юртэмсэтэй холбоһон дугыхамни гээшэш»,— гэжэ амин дээрээ намдаа хэлээ. Тиигэжэ тэрэ түрэһэн үдэртэм наһа бараба.

Хүдөөлэлгэндэнь суглараһан үндэр наһатайшуул: «Аша хүбүүнтээ уулзажа, гэрээд үгээ хэлээд, жаргалаараал аялба даа... Дүтынгөө хүнэй ерэхые хүлеэжэ, удаахан байба гээшэ... Үнинэй хэбтэриншье һаа, энэ дэлхэйтэй удаан хахасажа ядаа ха юм»,— гэлсэбэ.

«Бүхы юумэн һайханаар түхеэрэгдээ, болоол гээшэ»,— гэлдэн, тэдэнэй тарахадашье: «Намһаа грипп халдажа, ханяада хүрэхэдөө, һула бэетэй хэбтэриин хүн тиимэ үбшэ даагаагүй бэшэ аал даа. Юундэшье элүүр мэндэ ябахадаа, нагаса эжытээ уулзахаяа ерэдэггүй байгаабиб?!» — гэжэ, шаналал гашуудалаа сээжэдээ багтаажа ядажа ябааб.

Тэрэ һэжэг мүнөөшье намайе тамалдаг. Эхымни эхэ амиды мэндэ шэнгеэр сэдьхэлдэм үзэгдэжэ, һүүлшын үгэнүүд шэхэндэм соностоходол гэдэг.

Зүб даа... Хүниие алтан дэлхэйтэй холбоһон һайхан, холбоон хэзээдэшье таһардаггүй ха юм... Тэрэнь үлзы хутагай утаһан шэнги олон үеын зоние дамжан, хэтын хэтэдэ үргэлжэлүүлэгдэдэг гээшэл.

Ш-Н. ЦЫДЕНЖАПОВ.

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭ—МАНАЙ ОМОГОРХОЛ

«СССР — минии Эхэ орон» гэһэн Бүхэсоюзна экспедициин Агуухэ Илалтын 40 жэлэй ойдо, КПСС-эй XXVII съездэдэ зорюулагдаһан ээлжээтэ шатань түгэсэбэ. Энэ ехэ хүдэлөөндэ хабаадаһан хэдэн миллион һурагшад түрэл хизаар ороноо, социально-экономическа хүгжэлтынь шатануудые шэнжэлээ.

Буряад оронойманй һургуулинуудта аяншалга болон хизаар ороноо шэнжэлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдадаг. Экспедиционно 4692 отрядта нэгэдэһэн 107442 һурагшад экспедициин долоон шэглэлөөр бэдэрэлгэнүүдые эмхидхэнэ байна. «Класс бүхэндэ аяншалгын отряд эмхидхэхэ, отряд бүхэндэ экспедиционно дэбдэр үгэхэ» гэһэн уряае хүтэлбэри болгон, багшанарай олохон коллективүүд, комсомолой болон пионерскэ организацинууд һуралсалай үнгэрэгшэ жэлдэ эдэбхитэйгээр хүдэлжэ гараа. Тусхайлбал, Сэлэнгын районой Сэлэн-Дүүмын, Үбэр Зөөхэйн, Юрөөгэй, Мухар-Шэбэрэй районой Хүсөөтын, Захааминай районой Дүтэлүүрэй, Холтоһоной, Гусиноозёрскын, Хурамхаанай, Хориин болон Улаан-Үдэ хотын олон дунда һургуулинууд эрхимүүдэй тоодо ороһон байна.

В. И. Ленинэй, тэрэнэй соратнигуудай ажабайдал болон ажал ябуулгатай, нютагайнгаа революционно хүдэлөөнэй ба тэмсэлэй түүхэтэй һурагшад нэн түрүүн танилсадаг. Һуралсалай 1985—1986 жэлдэ Сэлэнгын районой Юрөөгэй дунда һургуулиин бэдэрэлгын отрядууд хүдэлмэриеэ партиин XXVII съездэдэ зорюулаа. Түрэл нютаг, хүн зон тухай һонирхолтой материалнуудые суглуулжа, олонхииень ленинскэ таһалга соогоо дэлгээһэн байна. «Алдар солото ленинскэ гварди», «Ленинэй орденто манай нютагаархид» гэһэн темэнүүдээр баян материал суглуулагдаа.

«Манай хүсэн» гэжэ коммунын түүхэ, түрүүшын коммунарнууд Б. Б. Цыбденов, Д. Б. Цыденова тухай материалнуудые һурагшад суглуулаад, коммунарнуудай дурасхаалда бодхоогдоһон хүшөө шэфтээ абаа. «Манай нютагаархид — партиина съездүүдэй делегадууд» гэһэн планаар бэлдэгдэжэ, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр гуша гаран жэлдэ хүдэлһэн КПСС-эй XXV съездын делегат, Социалис Ажалай Герой, дайнай болон ажалай ветеран Ж. Б. Ванкеев, партиин XXII съездын делегат Б. Л. Батуева тухай планшет соо хоорогдоо. Ажалай ветеран Д. Б. Эрдынеева тухай материал онсо һонин байна. Ажалдаа үндэр дүнгүүдые туйлаһанайнгаа түлөө тэрэ нютагаархид сооһоо эгээн түрүүлэн Ленинэй орденоор 1936 ондо шагнагдаһан, 1937 ондо РСФСР-эй Верховно Соведэй депутадаар һунгагдаһан алдартай.

Нютагайнгаа түрүүшын коммунистнууд, комсомолшууд болон совхозойнгоо партийна организациин түүхэ тухай шэнэ материалнуудаар Захааминай районой Дүтэлүүрэй дунда һургуулиин музей баяжаа. 1920-дохи онуудта комсомол-залуушуулай агитбригадын комсорг ябаһан Ц. Д. Дулмаевай дурсалганууд бэшэгдэжэ абтаһан байна.

Экспедиционно бүхы отрядууд партиин съездые угтуулан, «Агуухэ барилгануудай үдэрнүүд» гэһэн шэглэлээр хүдэлмэриеэ эдэбхижүүлээ. Республикынгаа предприятинуудай колхоз, совхозуудай түүхэтэй танилсаха үедөө ажалай баатаршалгын түүхын бэшэгүүдые зохёогоо, субботнигуудта, ажалай десантнуудта эдэбхитэйгээр хабаадалсаа, һуурин тосхонуудаа болбосон түхэлтэй болгохо, ногоорулха хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулаа. Бэшүүрэй районой Харланай 8 жэлэй һургуулиин 7-дохи классай һурагшад һургуулиингаа хизаар ороноо шэнжэлхэ музейн эдэбхитэд юм. Тэдэнэр бэдэрэлгын хүдэлмэри ябуулхынгаа хажуугаар фермэ, отараар дээрэ хүдэлдэг, малшадта концертнүүдые харуулдаг заншалтай. Харин зундаа ажалай болон амаралтын лагерьта хүдэлжэ байна.

—Хүшэ тамираар түлөрхэн хурьгадые даажа абаад, бултыень бүтэн бүрин эндэгүйгөөр, ажахыдаа тушаахадаа олон юумэндэ һурабди, — гэжэ М. Бальчинова хөөрэнэ. — Зарим басагадһаа хоёр һара тухай һаалишангаар ажаллаа. Классаймнай эрхим һурагша, эдэбхитэн Гэрэлма Дондокова эрхим һуралсалайнгаа болон һайнаар ажаллаһанайнгаа түлөө бүхэсоюзна «Орлёнок» лагерьта амарха эрхэдэ хүртэһэн байна. Харин ажалай четвертиин дүнгүүдээр районойнгоо 8 жэлэй һургуулинуудай дунда һургуулимнай түрүү һуури эзэлжэ, партиин райкомой болон райгүйсэдкомой Хундэлэлэй грамотаар шагнагдажа, дамжуулгын Улаан тугта хүртөө һэн. Энэ амжалтада манай хубитын бии байһанда омогорхоноб, — гэжэ Марина Бальчинова хөөрөө бэлэй.

«Уран бэлиг —арадай баялиг» гэһэн шэглэлээр һонирходог һурагшад искусство, соёл ба арадай уран бэлигтэй танилсана. Түрэл нютагтамнай ямар уран зурааша, уран зохёолшо, поэт, композитор, актер түрөөб, һурааб, мүнөөшье ажаһуунаб, тэдэнэй бүтээлнүүд соо түрэл нютагай аялганууд ямар һуури эзэлнэб гэхэ мэтын олон асуудалнуудта һурагшад харюунуудые бэдэржэ олоно. Тэрэшэлэн арадай аман зохёол, ажаһуудалай — түүхын удха шанартай зүйлнүүдые тэдэнэр суглуулдаг байна. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын 33-дахи дунда һургуулиин 4-дэхи классай һурагшад Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряадай драмын академическэ театр тухай горитойхон материал болоо. Тэдэнэр театрай архивтай танилсажа, коллективэй зохёохы замай түүхэ тухай материалнуудые суглуулаа, театрай артистнүүдтэй уулзаад, зүжэгүүдынь харадаг юм байна. Тингэжэ түрэл хизаарайнгаа искусствотай танилсаха зуураа, ленинскэ национальна политикын хэр зэргэ бататаар бэелүүлэгдэжэ байһые хэлэһэн һонороор ойлгожо абана.

Захааминай районой Цахирай интернат-һургуулиин «Ургы» гэжэ аман зохёолой ниигэлэй ВЛКСМ-эй ЦК-гай, Залуушуулай болон студентнүүдэй Бүхэдэлхэйн XII фестивалиин үнгэрэгшэ үедэ совет бэлэдхэлэй комитедэй хамтын шиидхэбэреэр нёдондо август һарада «Артек» гэжэ лагерьта болоһон Үхибүүдэй уласхоорондын һайндэртэ уригдаа бэлэй. Хариин оронуудай 60 делегациин, ороноймнай үхибүүдэй уран бэлигэй эрхим 100 гаран коллективүүдэй тоодо «Ургы» эдэбхитэйгээр тэрэ ехэ һайндэртэ хабаадаа. «Ёохор», «Чичирдык» гэжэ хатарнуудайнгаа түлөө «Дэлхэйн болон СССР-эй арадуудай хатарнууд» гэһэн конкурсдо илагшын медальда, дипломдо хүртэжэ, ВЛКСМ-эй ЦК-гай вымпелээр шагнагдаа.

«Байгаалиин нюусанууд руу» гэһэн шэглэлээр экспедиционно тусхай 745 отряд хүдэлнэ. Баунтын районой эдиршүүл хоморой болон үндэһөөрөө хосорон һалаха туйлдаа хүрэһэн ан амитадай тоо бүридхэжэ, эм домто хоморой шухаг ургамалнуудай ургадаг газарнуудые бэдэржэ олоо. Мүн тиихэдэ байгаалиин памятнигууд болохо Муяын, Толмачевско, Монгойн халуун аршаануудые шэнжэлээ. Багдаринһаа хорёод модоной зайда агы нүхэ оложо, Эрхүүгэй политехническэ институдай спелеологуудтай суг тэрэниие шэнжэлһэн байна.

Тобшолон хэлэхэдэ, республикымнай эдир хизаар ороноо шэнжэлэгшэд байгаали хүн хоёрой харилсаа, нүлөөе үзэнэ, экологическа түрүүнүүдые байгуулна, ой модо гэмтээгшэдтэй тэмсэнэ, нингэдэ аша туһатай хүдэлмэридэ хабаадалсана.

Һургуулинуудта багшанарай һайн, шадамар хүтэлбэри доро экспедици аша үрэтэйгөөр хүдэлжэ гэжэ дүй дүршэл харуулна. Экспедициин үнгэрэгшэ шатада Прибайкалиин (түрүүлэгшэнь А. Ц. Максимова), Захааминай (С. В. Шагдурова), Сэлэнгын (Д. Р. Раднажапова), Хурамхаанай (Н. Г. Бадмаева), Түнхэнэй (Т. Д. Замбалова), Зэдын (Г. П. Модонова) болон бусад районуудай штабууд һайнаар хүдэлөө.

Хизаар ороноо шэнжэлгын, аяншалгын болон бэдэрэлгын хүдэлмэридэ зүрхэ сэдьхэлһээ оролдожо, үхибүүдые хүтэлбэрилдэг багшанар нилээд олон. Имагтал тэдэнэй үдэр бүриин оролдолгоор бэдэрэлгын хүдэлмэри эршээ алданагүй ха юм. Хэд бэ гэбэл, Хориин 1-дэхи дунда һургуулида Д. Е. Болдонова, Мухар-Шэбэрэй һургуулида А. В. Потрачкова, Харганын дунда һургуулида С. Т. Жигжитов, Дүтэлүүртэ — Р. Г. Гармаев, Улаан-Үдын 1-дэхи, 19-дэхи, 65-дахи дунда һургуулинуудта В. М. Халбаев, И. А. Доржиев, Г. Е. Евсейчик болон бусад.

Хизаар ороноо шэнжэлгэ ба аяншалга һургуулиһаа гадуур хүдэлмэриин һуралсалай-хүмүүжүүлгын аша үрэ ехэтэй комплексно онол арга мүн. Тиимэһээ һурагшадай энэ хүдэлмэринь саашадаашье үргэлжэлүүлэгдэхэ. Экспедициин удаадахи шата Агуухэ Октябриин социалис революциин 70 жэлэй ойдо зорюулагдана.

Н. АЖЕЕВА,
эдир аяншалагшадай республиканска станциин методист.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛЭЛ

ВАШИНГТОНОЙ ТУХИРАЛТААР

«Африкын урда зүг» — эдэ үгэнүүдһээ бомбын тэһэрээн, бууудалдаан, самолёдуудай хүүеэн, үхибүүдэй бархираан дуулдаһан шэнги. Дэлхэйн энэ районие ЮАР-ай расистнууд тиимэ болгонхой. Тэдэн бээ даанхай хүршэ оронуудта эсэргүү, сонсхогдоогүй дай олон жэлэй туршада хэжэл байһаар. Гэбэшье майн 19-нэй үглөөгүүр болоһон үйлэ хэрэг үзэгдөө, дуулдаагүй ушарал болоно. Африкан гурбан ороной ниислэл — Хараре (Зимбабве), Лусака (Замби) ба Габороне (Ботсвана) гэжэ хотонууд нэгэн доро расис дээрмэшэдэй добтолгодо ороһон байна.

Зэрлиг муухай аашаһаа ондоогоор нэрлэхын аргагүй энэ харата ябуулга юундэ хэгдэбэ гээшэб? «Хүниие алаха ябадалда эсэргүү ба эрхэ сүлөөгэй түлөө» тэмсэлэй хэрэгтэй болоһонһоо тиимэ юумэн хэгдээ гэжэ ЮАР-ай президент Бота гэгшэ тайлбарилһан байха юм.

Урда Африкын бомбын тэһэрэлгэһээ шархатаһан Замбиин хоёр заахан басагад хүниие алаха ябадалда ямар хамаатай байба гээшэб? Расистнуудта буудуулан унаһан Ботсванай футболист Джанулани Масилеле гэгшэ ЮАР-та ямар хоро хүргэхэ байбаб? Зэрлиг муухай эдэ ябуулгануудай бодото үг зорилгые Зимбабвиин премьер-министр Р. Мугабе элирхэйлэн харуулба. Энэ хадаа ээрхэг түримхэй харата ябуулга, бидэниие айлган һүрдөөхэ гэһэн һэдэлгэ мүн гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Эрхэ сүлөөгэй түлөө Урда Африкын арадай үнэн зүб тэмсэлые дэмжэжэ байһан тула бидэнэр зэбсэгтэ хүсэнэй харата ябуулгын хохидолдо орожо байнабди.

Элдэб оронуудай правительствануд, политическэ ажал ябуулагшад, олондо мэдээсэл хүргэдэг хэрэгсэлнүүд иигэж дэглэгдэнэ: ЮАР-ай сэрэгэйхидэй харата муухай ябуулга Америкын му... захирганай политикын онол арга... яаха аргагүй адляар хэгдэнэ.

Бүдүүлиг муухайгаар Ливидэ до... хэһэн Вашингтоной жэшээе Пре... журам дүүряан дабтана гээд Замби... зидент К. Каунда онсолон тэмдэглээ... гай баримталһан шалтагааниие ... өөһэдтөө хүтэлбэри болгоһонбди... Урда Африкын правительствын түлө... Нел хэлэһэн байна. Үшөө тиихэдэ ... нуудай эгээл дүтын союзник С... хабаадалгатайгаар эдэ харата ябуу... дай хэгдэһэндэ олохон шэнжэлэгшэ... гэнэ. «Хүн зониие алаха талаар у... рондын ябуулга» тухай расистнууд... шалгань Вашингтоной пропагандист... хида тон адли, хэтэрхэдээ тэдэн о... гэмнэнэ...

Эдэ бүгэдэ хадаа президент Р... захирганай бүхы дэлхэйе ээрхэн ... хо гэһэн балмад муухай политикада... ай мүнөө сэхэ хабаадалсажа ба... гэршэлэн харуулна. Хаанашье һаань ... лөөгэй түлөө арадуудай тэмсэлые ... гэһэн уряа имагтал Вашингтонһоо ...

Советскэ Союз ЮАР-ай расист... ээрхэг түримхэй харата ябуулгые ... хэн буруушаана. «Бүгэдэ ниитын эб н... дал ба арадуудай аюулгүй байдалы... жэлгэдэ зорюулагдаһан өөрынгөө ... када үнэн сэхэ Советскэ Союз ЮАР... сагаархидаар хэгдэжэ байһан хүн ... алаха ба хүсэ хэрэглэхэ талаар гэмт... тикаяа дары түргэн болюулха эрилт... шууд табина» гээд Совет правител... хэһэн мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

ҮҺӨӨ НЭХЭЛГЫН «ХОЁРДОХИ АМИН»

Баруун Германиин ДПА агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, канцлер Гельмут Коль Зүүн Европын оронуудһаа ерэһэн айлшан бүхэндэ иигэжэ ходо дабтан хэлэдэг: Баруун Германидахи бодото үһөө нэхэгшэдые намда нэгэшье дахин һаань харуулаг лэ. «Манай орондо үһөө нэхэлгын ямар нэгэ шэнжэтэй юумэ би хаанашье обёордоггүйб» гээд канцлер онсолон тэмдэглэнэ.

«Судет немецүүдэй заншалта болоһон сугларалга» үнгэрһэн воскресенидэ Мюнхендэ болоо. Эндэ гульдаһан 150 мянган үһөө нэхэгшэдтэ хандажа үгэ хэлэһэн канцлер нэгэшье үһөө нэхэгшые хараагүй болоно. Нёдондо жэлдэ Ганноверто үнгэргэгдэһэн «Силезиин немецүүдэй сугларалгын» трибунада гараһан, тиихэдэ хахад жэлээр урда тээнь Брауншвейгтэ үнгэргэгдэһэн «хододоо үсэгэлдэрэйхид ябаха» гэһэн следто хабаадагшадта амаршалгатайгаар хандаһан канцлер үһөө нэхэлгые обёороогүй байха юм. Эдэ бүгэдэ хадаа политическэ талаар холо харасагүй ябадал бэшэ, харин нягта наринаар бодомжологдоһон политическэ хараа шугам мүн.

Колёор толгойлогдоһон ХДС/ХСС — СВДП-гэй правительствын засаг барижа байһан жэлнүүдэй үедэ ФРГ-дэ үһөө нэхэлгэ үнэхөөрөө «хоёрдохёо ами» ороо. Гитлеровскэ фашизмын бута сохигдоһонһоо хойшо дүшэ гаран жэлдэ 1937 оной үеын хилэтэй «агуу ехэ герман рейх» тушаа ходо бархирһан «немецкэ асуудал» тухай хашха хуугай табидаг, Европын политическэ картые шэнээр зохёохо хүсэлдэ абтаһан хүсэнүүдтэ имагтал һүүлэй гурба хахад жэлэй туршада политическэ, моральна ба финансова талаар хүсэ ехэтэйгээр «ами оруулагдаһан» байха юм. Эссендэ, Ульмада, Динкельсбюльдэ, Фельбахта, Хайльброннда, Мюнхендэ үнгэргэгдэһэн сугларал... дээрэ үһөө нэхэлгын үгэнүүд хашхар...

Мюнхендэ үнгэргэгдэһэн следо... мянган хабаадагшад хэд гээшэб! Тэд... даа «судет немецүүдэй нэгэдэлэ... гэшүүдэй диилэнхи олонхинь боло... дэн хадаа ниитэ дээрэ 2,5 милли... шүүдтэй нимэрхүү 20 гаран эмхи... дүүлдэг үһөө нэхэгшэдэй органи... «үлдүүлһэн хүнүүдэй холбоон» ... эгээл олонхинь ба эдэбхитэйшүүлы... лоно. «Судет немецүүд» социалис... ловакида газар дайдын талаар бү... муухай эрилтэ — «тэдэндэ орон н... ень — Судетые бусааха», дэлхэйн х... хи дайнай дүнгүүдые дахин хараха... эрилтэ табидаг байха юм.

Энэ сугларалгада хабаадагшад ү... абалгаһаа арсажа, «ФРГ-гэй байгуу... хубитаяа оруулһанай түлөө» гэһэни... тэдэниие канцлер Коль али бо... магтаа. «Хэрбээ Колиин нэгэшье ... лэнгүйгөөр тэрэ сугларалга дээрэ... байгаашье һаа, энэ ушар ЧССР-һээ... алис бусад оронуудһаа үһөө нэхэ... политическэ дэмжэлгэ үзүүлжэ ... баримта болохо»,— гээд Чехосло... «Руде право» газетэ тон зүбөөр... Гэхэтэй хамта ФРГ-эй канцлер Мю... болоһон сугларалга дээрэ ЧССР-э... томо карта доро һуугаа. Тэрэ карт... рэнь «судет немецүүдэй» эзэмдэлэ... сааха эрилтэ табидаг газар ондоо ... зурлаагаар харуулаатай байгаа. ... үгэ хэлэжэ, үһөө нэхэгшэдые өө... үмөөрэлгэ доро абаа гээд Баруун ... нииҥ телевидениин нэгэдэхи прог... мэдэрхэ баатай болоо.

Иигэжэ ФРГ-дэхи үһөө нэхэлгэ хүс... далаа нэмээжэл байһаар.

НАТО: БУУ ЗЭБСЭГҮҮДЭЭ ОЛОШОРУУЛ...

НАТО-гай сэрэгэй хүтэлбэрилхы органуудай хабарай зүблөөнүүд Брюссельдэ үнгэргэгдэжэ, буу зэбсэгүүдые ехээр бүтээн гаргалгада эсэс табиха, ядерна зэбсэгүүдые гүйсэд дүүрэнээр усадхаха талаар бодото алхам хэхэ гэһэн арадуудай эрилтэнүүдтэ Хойто-Атлантикын бүлэглэлдэ хабаадагшадай дүлии балай байһаниие эли тодоор харуулба.

Юрэ абаад харахада, зүблөөнүүд дээрэ баталан абтаһан документнүүд доторнь сэрэгэй энэ бүлэглэлдэ хабаадагшадай эб найрамдалта хүсэл эрмэлзэл тушаа үгэнүүдтэй хооһон найдуулганууд дутагдал үгы шэнги. Гэбэшье Европын бүлэгэй, сэрэгэй хүсэнэй талаар түсэблэлгын бүлэгэй ба НАТО-гай бусад оронуудай зууршалга болон шиидхэбэринүүд дотор дайнда бэлдэлгые саашадань үргэдхэхэ программа хараалагдана. Дурсагдагша бүлэглэлэй сэрэгэй хүсые ехэдхэлгэдэ хубитаяа горитой ехээр оруулхабди гэжэ Баруун Европын оронуудай оборонын министрнүүд океанай саанахи ахаяа найдуулһан байха юм. НАТО-гай сэрэгэй хүсэ түсэблэлгын комитедэй заседани дээрэ «юрын буу зэбсэгүүдые һэльбэн шэнэлхэ» талаар 1987—1992 онуудай программые бодото дээрэнь бэелүүлхэ элдэб хараа бодолнууд һайшаагдаа.

Химическэ шэнэ зэбсэг—артиллериин бинарна снаряд ба авиабомбонуудые олоор бүтээн гаргажа эхилхэ талаар Пентагоной түсэбтэ онсо анхарал хандуулагдаба. Баруун Европодо энэ түсэбэйнь үргэн ехээр буруушаагдаһаншье һаа, Пентагоной стратегүүд ерээдүйн дайн гансахан ядерна бэшэ, мүн химическэ байха ёһотой гэ... рана. Союзнигуудтаа хэдэг баала... улам шангадхан, бинарна зэбсэгүүдэ... сын Европын газар дээрэ абаашажа... лаха байһандаа Вашингтон нэгэтэшье... гаагүй байха юм. Тиимэ ушарһаа НАТ... шиидхэбэриин абтахаһаа холо урид... да Пайн-Блаффедтэ (Арканзас штат... соо бинарна 70 мянган хэһэг зэбсэ... гаха үйлэдбэриин хүсэтэй завод ба...

Вашингтоной баалалта доро НАТ... сэрэгэй хүсэ түсэблэлгын комитет б... на химическэ зэбсэг бүтээн гаргах... лаар Пентагоной үүсхэлые һайш... шиидхэбэри абаа. Гэбэшье энэ асуу... союзнигуудай дунда нэгэ хараа бод... римталагданагүй, энэ ушарһаа Ваши... уур сухалаа хүдэлгэнэ.

Брюссельдэ үнгэргэгдэһэн зүблөөн... ондоо асуудалнуудые зүбшэлгын д... НАТО-гай бүлэглэлэй амгалан бэшэ... эрмэлзэлтэй байһаниие гэршэлнэ... лөөндэ хабаадагшад «одото дайн» ... американ программые, тэрэнэй б... Европын нэмэлтэ — «Европын бээ... гаалгын эдэбхи үүсхэл» гэдэгые б... гын асуудалнуудые зүбшэн хараа.

Хойто-Атлантикын бүлэглэлые т... логшонорой сэрэгэй хүсэнэй талаар... шавска Договорой организациһаа ... байдалтай болохо, буу зэбсэгүүдые... бүтээн гаргалгые саашадань улам үр... хэ гэһэн стратегиһээ огто арсаагүй ... нииень НАТО-гай органуудай энэ ... абаһан шиидхэбэринүүд гэршэлэн харуулна.

(ТАС...)

Футбол

ХЭДЭХЭН ҮДЭР ҮЛЭБЭ

МЕХИКЭ (ТАСС). Майн 31-дэ Мексикэдэ эхилхээ байһан футболоор дэлхэйн 13-дахи чемпионадай наадануудые эгээл олон хүнүүдэй харахынь тула Мексикын телевидени бүхы юумэ хэхые хараална. Электронно-тоолон тодорхойлолгын машинануудай туһаламжаар даб дээрэ хэгдэһэн тоолон гаргалгануудай ёһоор, дэлхэйн чемпионадай бүхы 52 наадые бүмбэрсэгэй элдэб оронуудай 9 миллиард хүн хараха байна. Эмхидхэлэй комитедэй президент Гольермо Каньедын мэдээсэһэнэй ёһоор, хэдэн хэмэл ододой туһаламжаар наадануудые дэлхэйн 150 орондо дамжуулагдаха юм.

Стадионууд дээрэ 2 миллион 800 мянган хүн футболистнуудай наадые хараха.

Мүнөө үедэ Мексикэдэ чемпионадай наадануудта билодүүд худалдагдажа байна. Даб дээрэ абтаһан баримта мэдээнүүдэй ёһоор, гадаадын оронуудай 42 мянга гаран аяншалагшад ерэхээр хүлеэгдэнэ.

* * *

Дэлхэйн чемпионадта хабаадахаяа ерэжэ байһан футболой суглуулагдамал командануд нютагай клубуудтай уулзажа, һорилго бэлэдхэлээ үргэлжэлүүлнэ. Тиигэжэ Испаниин команда Гвадалахарада нютагай университедэй футболистнуудые 2:1 тоотойгоор шүүгээ. Бразилиин футболистнууд «Неца» болон «Атлетико» клубуудтай уулзаха. Эдэ наадануудта тренер Теле Сантана гэмтэһэнээ эдэгэжэ байһан добтологшо Зико, хамгаалалтада туһалагша Тониньо Серезо гэгшэдые шалгаха байна.

Польшын, Мароккын, Португалиин болон Англиин суглуулагдамал командануудай наадаха Монтерейдэ 40 градус хүрэтэр халуун болоно.

* * *

Чемпионадай наадануудые хангахаяа 42 арбитр Мексикэдэ ерэбэ. Футболой уласхоорондын федераци (ФИФА) судьянарые шэлэжэ абалгада анхаралаа ехээр хандуулна.

* * *

Нютагай болон гадаадын оронуудай ехэ бүлэг журналистнууд Мехикын аэропорт дээрэ Советскэ Союзай суглуулагдамал командатай уулзаба. Пресс-конференци дээрэ командын хүтэлбэрилэгшэд олон тоото асуудалнуудта харюусаа. Ахалагша тренер В. Лобановский, Р. Дасаев болон О. Блохин Мексикын телевиденеэр интервью үгэхэдөө, болохоёо байһан наадануудай тухай хөөрэбэ.

Совет суглуулагдамал команда нютагай эрхэ байдалда дадажа, һорилго хэхэеэ Мехикэһээ Ирапуато ошобо. Июниин 2-то Венгриин суглуулагдамал командатай түрүүшынгээ наада үнгэргэхынгөө урда тээ совет команда майн 28-да Морелия хотодо нютагай клубай футболистнуудтай наадаха юм.

Мүнөө чемпионадта хабаадаха 24 командын 19-ниинь Мексикэдэ ерээд байна.

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

СТОКГОЛЬМЫН КОНФЕРЕНЦИИН СЕССИ ДҮҮРЭБЭ

СТОКГОЛЬМ. Европодо этигэл найдалые, аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, буу зэбсэгүүдые хуряаха хэмжээнүүдээр Швециин ниислэл хотодо үнгэргэгдэжэ байһан конференциин ээлжээтэ сесси дүүрэбэ. Европодохи политикын гол шухала зорилгонуудай талаһаа абажа харабал, энэ конференциин түрүүшын шата яһала һайн үрэ дүнгүүдтэйгээр дүүрэбэ гээд хэлэжэ болоно гэжэ совет делегациие хүтэлбэрилэгшэ О. А. Гриневский тэрэнэй дүнгүүдые согсолходоо тэмдэглээ. Бүришье ехэ үрэ дүнгүүдэй туйлагдажа болохо байгаашье һаань, США болон баруунай бусад оронууд энэ талаар али бүхы һаад түбэгүүдые ушаруулаа.

Мүнөөнэй оршон байдалда манай түбидэхи дайнай аюулые һуларуулха гээшэ конференцидэ хабаадажа байһан оронуудай түлөөлэгшэдэй урдаа табиһан гол зорилго болоно гэжэ совет делегат тэмдэглэбэ.

Конференциин ээлжээтэ сесси июниин 10-да хүдэлмэреэ эхилхэ.

ЧССР-эй ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

ПРАГА. Эрхэ сүлөө болон эб найрамдал хангаха гээшэ манай гол зорилго гэжэ һаяхан 65 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэһэн Чехословакиин Компартиин бүхы ажал ябуулга батална. Эгээл тиимэһээ КПЧ-е арад зон дэмжэнэ. Тэрэ общественна политическэ түрүү хүсэн болонхой гэжэ КПЧ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ЧССР-эй президент Г. Гусак мэдүүлбэ.

Һунгалтын урда тээхи кампаниин үедэ чехословак арад амгалан тайбан байдал тогтоохо, СССР-тэй, социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудтай холбоо барисаагаа бэхижүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн ЧССР-эй гадаадын политикые бүрин хүсэдөөр дэмжэнэ гэжэ тэрэ Прагада һунгагшадтай уулзалга дээрэ үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой найруулһан эб найрамдалта үүсхэлнүүд дайнай аюулые зайсуулан сараха, буу зэбсэгүүдые хуряаха, уласхоорондын байдалые гуримшуулан һайжаруулха талаар социалис оронуудай хэлбэришэгүй хүсэл эрмэлзэлтэй байһые харуулна.

КОММУНИСТНУУДАЙ ЭРИЛТЭ

ДАККА. Бангладешэй коммунистнуудай хэблэлэй орган болохо «Экота» газетэ хэблэлгые хорихо ябадалые дары болюулха эрилтэ Бангладешэй Коммунис партиин ЦК-гай Генеральна секретарь М. Фархад табиба.

Бангладешэй Коммунис партиин үүсхэлээр эмхидхэгдэһэн митинг дээрэ Бангладешэй коммунистнуудай хүтэлбэрилэгшэ үгэ хэлэхэдээ, социальна дэбжэлтын түлөө шууд сэхээр тэмсэдэг, хүдэлмэришэн ангиин бүхы ажалшан арадай аша туһые сахин хамгаалдаг газетые хааһан засагаархидай ябуулганууд хангалтагүй буруу байна гэжэ тэмдэглээ, орон дотор бодото демократиие дары түргөөр һэргэхыень уряалба.

СЪЕЗДЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

УЛААН-БААТАР. МНРП-гэй XIX съездые монгол арад ажалай ехэ амжалтануудаар угтажа байна. Съездын урда тээхи социалис уялгануудаа коллективүүдэй болзорһоонь урид дүүргэһэн тухай мэдээсэлнүүд ороной бүхы заха булангуудһаа партиин Центральна Комитедтэ ороно. Руда олзоборилхо, зэд-молибденэй холисо хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ талаар энэ жэлэй табан һарын түсэбые болзорһоонь урид дүүргэһэн «Эрдэнэт» гэжэ ашагта малтамал шанаржуулгын монгол-совет хамтын предприятиин интернациональна коллектив габшагай вахтада ажалай ехэ илалта туйлаба. Бага-Нуурай нүүрһэнэй уурхайн — ороной элшэ хүсэнэй гол уурхайн алхалдаг экскаваторнуудай экипажнууд июнь һарын тоосоогоор хүдэлжэ байна.

Съездын хүндэлэлдэ дэлгэрһэн мүрысөөн 1984 ондо эхилээ һэн. Тэрэ «МНРП-гэй XIX съездэдэ—габшагай 19 һара» гэһэн уряа доро үнгэрһэн байгаа гэжэ Монголой Профсоюзуудай Центральна Соведтэ ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэбэ. Мүрысөөнэй үедэ түрүү техникэ болон технологи нэбтэрүүлгэдэ, үүсхэлшэдэй дүй дүршэлые үргэнөөр хэрэглэлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана.

ЯПОНОЙ РАДИОЛОГУУДАЙ ТОБШОЛОЛ

ТОКИО. СССР-тэ болон тэрээнтэй хүршэ оронуудта байһан Японой эрхэтэд радиоактивна туяа гэрэлдэ дайрагдахагүй байна гэжэ эдэ оронуудай газар дайда дээрэ ажаһуудаг япон хүн зониие радиологическа талаарнь шэнжэлгэ хэхэ зорилготойгоор Советскэ Союзаар мүн, Европын хэдэн оронуудаар ябаһан Японой радиологууд тобшолно.

Киодо Цусин агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Чернобыльскын АЭС-тэ болоһон аюул усалһаа уламжалан, СССР болон тэрээнтэй хүршэ оронуудта ажалладаг Японой эрхэтэд радиоактивна туяа гэрэлдэ дайрагдаха гү, али үгы байһыень шэнжэлхэ даабари радиологууд — Японой эрдэм-техникын управлениһаа Юкио Татэно, Японой Атомай элшэ хүсэнэй эрдэм-шэнжэлгын институдһаа Такао Нумакунаи гэгшэдтэ Гадаадын хэрэгүүдэй министерство даалгаһан байна.

Японой мэргэжэлтэдэй тобшолһоной ёһоор, радиациин хэмжээн Японо хуулитаар хараалагдаһан хэмжээнһээ нилээд доошоо юм.

ИЗРАИЛИИН ЭЭРХЭГ ТҮРИМХЭЙ БЭЛДЭЛГЭНҮҮД

ДАМАСК. Израилиин сэрэгүүдэй эндэ улам үргэнөөр татагдажа байһан тухай зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ мэдээсэлнүүд Голанска гүбээнүүдһээ ороно. Танкнууд болон бронетранспортернуудай колоннонууд, элдэб инженерна техникэ тус районда эльгээгдэнэ. Ээрхэг түримхэйшүүл эндэхи газар нютагай түхэл хэлбэриие шэнжэлһэн, минэнүүдэй табигдаһан талмайнуудта орохо ябаган харгынуудые гаргаһан байгаа.

Сиритэй хёмороо зүришэлдөөн гарахадаа болохо гэжэ Израилиин армиин штабай начальнигай мэдүүлгэ эндэхи оршон байдалда ехэ аюул тойбо татахадаа магадгүй.

США. Энэ орондо ажалгүй зоной тоо жэлһээ жэлдэ олошоржо байнхай. Һүүлэй мэдээгээр ажал хэхэ эрхэгүй болоһон зоной тоо 8,5 миллиондо хүрэбэ. Ажалгүйшүүлэй дундаһаа эгээл хүшэр хүндэ байдалда залуушуул болон бага үндэһэ яһатадай түлөөлэгшэд оронхой юм. Тиимэһээ ажал хэхэ эрхыень хангаха тухай эрилтэтэй жагсаалнууд ороной олохон хото городуудта боложо үргэлжэлһөөр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Манда дайн бэшэ, харин ажал ба адли тэгшэ эрхэ байдал хэрэгтэй!» — гэһэн уряал бариһан залуушуул Сан-Францискын үйлсэдэ.

ТАСС-ай фотохронико.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Үдэр бүхэноо — үндэр үргасада» — хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдэй ябаса харуулһан материалнуудай суглуулбари. «Тарбагатай. Шэнэ сагай шэнжэнүүд» — Л. Лабаровагай статья. «Һүүлшын хонхо» — Л. Зандановагай репортаж. «Хани ёһоор туһаламжа хүргэгдэнэ» — тобшо мэдээсэлнүүдэй суглуулбри. «БАМ-ай жэшээгээр бүхы республикын ажахын хүгжэлтые хурдадхаха» — корреспонденци.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Соведүүдэй ажабайдал». «Депутадай гол хэрэг» — А. Кушнаревой статья. «Анхарагты: түрүү дүй дүршэл». «Астраханиинхидай онол арга хэрэглэжэ» — А. Унагаевай статья. «Агропромой һалбаринуудта». «Хадынгаа тунга бэлшээридэ гараба» — В. Бадмаевай статья. «Архигүй ажабайдал — жама ёһо мүн». «Хамтын хүсэлэл оролдолгоор» — Г. Шелкуновагай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Үүрэй солбоной гэрэл» — И. Ярневскиин шүүмжэлхы ба шэнжэлхы удхатай статья. «Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ юун болоноб» — ТАСС-ай ба АПН-эй материалнуудай суглуулбари. «Уласхоорондын шэнжэлэл» — ТАСС-ай материал.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Патриот» гэжэ хуудаһанай материалнууд. «Бэдэрэлгэ үргэлжэлһөөр» — А. Тихоновецэй статья. «Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарнууд». «Эрэлхэг зоригой хэшээлнүүд» — Н. Галдановай статья.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—«Время». 9.45—«Долоон хоногой спорт». 10.15—«Птичье молоко»—уран һайханай фильм. 11.50—Шэнэ һонин. (11.55 хүрэтэр). 15.30—Шэнэ һонин. 15.50—Баримтата фильмүүд. 16.30—«Хүхюун стартнууд». 17.15—Мультфильмнүүд.

Улаан-Үдэ. 17.35—«Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». 18.15—Үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэдтэ тележурнал.

Москва. 19.05—«Шажан ба политика». 19.45—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00—«Зүүн сибирь»—тележурнал. 20.10—«Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 20.35—«Любовь Орлова»—уран һайханай публицистическэ фильм. 22.00—«Время». 22.35—«Дэлхэйн һониной дээжэһээ». 23.35—«Смеричка» ансамблиин концерт. 23.45—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 24.00—«Долоон хоногой спорт».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.35—Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 9.55, 13.40—Француз хэлэн. 10.55—Багашуулда геометри. 11.05—СПТУ-гай һурагшадта. Гоё һайханиие ойлгожо һургаха. 11.35, 12.40—Совет гүрэнэй ба хуулиин үндэһэ һуури. 12.05—Астрономи. 10-дахи класс. 14.20—В. Г. Белинский. Ажаябадалайнь хуудаһанууд. 15.10—Багашуулда геометри. 15.20—«Революциин уран зураашад».

Улаан-Үдэ. 17.05—... айлшад».

Москва. 17.35—Концерт... —«Юрка—сын командир» ... үхибүүдтэ фильм.

Улаан-Үдэ. 19.05—В. И. Глазуновой бри... хүдэлмэреэ шэнэдхэн ... руулха асуудалнуудые хэлсэнэ. 19.50—Мультф...

Москва. 20.00—«Манай...

Улаан-Үдэ. 20.35—Ш... (буряадаар).

Москва. 21.00—... нойрсогты, багашуул!» Уласхоорондын шэнжэл... —«Время». 22.35—«Пес... уран һайханай фильм. СССР-эй арадай арти... Серкебаевай концерт.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРАШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62. отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-76-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-96, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и.селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие — 2-35-95 отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35. Н-04560. Заказ № 122. Индекс 04609